Mező János

Visszaemlékezések

Részletek 2019

Előszó

Mező János 1925. július 12.-én született Miszlán. Apja Mező István (1899-1954), anyja Vaszari Rozália (1901-1964). Családja a XX. század elejének tipikus magyar, szegényparaszti családja. Kiterjedt rokonságával együtt sok nemzedék óta élt ebben a dombok közé zárt kis tolna megyei faluban.

Miszla a XIX. században még 1600 lakosú mezőváros volt, két uradalommal, sok kisbirtokossal és sok föld nélküli kétkezi munkással. A XX. században a lakosság fokozatosan, majd a hatvanas-hetvenes években rohamosan fogyni kezdett. Ma körülbelül 300-an laknak a faluban. Zömében nyugdíjas öregek, mindössze néhány fiatal család foglalkozik földműveléssel. Az iskola után 2009-ben az óvoda is bezárt.

Újabban viszont elkezdtek jönni a betelepülők. A festői fekvés, a szép környezet, a tiszta levegő – na és persze az alacsony ingatlanárak – vonzzák őket. Meg aztán, munkahelyen kívül, van itt minden, ami az élethez kell: vízvezeték, csatornázás, vezetékes gáz, kábeltévé, járda, szilárd út minden utcában, vegyesbolt, ház a nyugdíjasoknak, hetente kétszer orvosi rendelés…

Mező János 81 évesen kezdte el emlékeit írogatni. Az alábbiakban írásának a faluhoz és a miszlai emberekhez kapcsolódó részleteit adjuk közre abból az anyagból, amit Ő 2011-ben, 86 éves korában bekövetkezett haláláig leírt.

Szekszárd, 2019.

Harsányi Istvánné, Mező Erzsébet

TARTALOMJEGYZÉK

1. Élet Miszlán a 30-as években, aratás,népszokások……..... 4
2. Élet a pusztában, cselédsors……..... 10
3. A kövesút építése……..…..... 12
4. Tűzesetek, a villany bevezetése…….....15
5. Falusi szokások, babonák……..……..... 17
6. Felhőszakadás Miszlán 1939-ben..... 19
7. Készülődés a háborúra, leventék……..….. 20
8. A II. világháború……..……..... 22
9. Miszla a háború alatt……..….. 19
10. Az orosz megszállás, robot……..…… 28
11. Nehéz újrakezdés……..... 36
12. Fiatalság, legényélet..... 40
13. A Rákosi rendszer, beszolgáltatás, TSzCs-k……... 41
14. A 60-as évek……... 43
15. Az Alsópéli Állami Gazdaság: A kezdetek……..…... 44
16. Alsópél fejlődik……..….... 45
17. Alsópél: ültetvénytelepítés, gyümölcsszedés…….....51
18. Diáktábor Alsópélben……..……... 53
19. Mellékletek.....56

1. ÉLET MISZLÁN A 30-AS ÉVEKBEN: ARATÁS, NÉPSZOKÁSOK

Már valami lógott a levegőben, mert 1935-től minden nyáron behívták hadgyakorlatra a tartalékosokat. Még gyerek voltam, de hallottam, hogy a Pécsre behívottakat környékbeli falvakba osztották szét, például Pellérdre. Istállókba, pajtákba helyezték el őket. Ezek a gyalogsághoz tartoztak. A tüzéreket pedig Tolnára vitték. A behívottak helyett aztán az itthon maradt asszonyoknak, gyerekeknek, öregeknek kellett elvégezni a paraszti munkát. Bizony nem volt könnyű! Mi az uraságnál, báró Inkeinél voltunk aratók, és kimérték ránk a 2 hold rétet is kaszálni. Apámat behívták katonának 1938-ban és 1939-ben is. Én 13-14 éves voltam, és kaszálnom kellett, Édesanyámmal együtt! Bizony nehéz volt nekem és Anyámnak is. Általában azért aratásra hazaengedték a behívottakat.

A részes aratás a tizedekért ment. Az azt jelenti, hogy minden tíz keresztből egy kereszt az aratóé. Egy keresztben 14 kéve van. Ezeket a kereszteket (kepéket) behordtuk a nagy szérűskertbe, asztagba raktuk, és ott csépeltük ki. Általában gőzgép hajtotta a cséplőgépet, ami elcsépelte a gabonát. A cséplőgép pedig egy másik szíjjal hajtotta

Gőzgép, cséplőgép, elevátor Miszlán

az elevátort, ami a szalmát szállította a cséplőgéptől a kazalba. Keserves kenyérkereset volt ez!

Aratás után az uraság, hogy kedvezzen az aratóknak, megvendégelte a népet. A marokszedő lányok csináltak egy koszorút gabonakalászból. Mezei virágokkal díszítették és azt az aratóbál napján bevittük az urasághoz, és megköszöntöttük vele. Már főtt a bográcsban a birkagulyás, volt kalács és bor. Ez az esemény vagy a kastélynál, vagy az aratógazdánál lett megtartva. Harmonikás is előkerült. Hozzáfogott a szegény nép, evett, ivott. Némelyik le is részegedett. Egy napra elfelejtette a rosszat. Egyébként, amikor este mentünk haza az aratásból, vagy a cséplőgéptől, énekeltünk, viccelődtünk. Abban az időben a falusi nép összetartott. Segítette egymást.

Az aratóbálon apám, Mező István meg a Lukovics János bácsi megtáncoltatták a bárónét a kastélynál. Egyszer meg a bárónénak olyan kedve támadt, hogy egy lovas kocsira rakatott 3 kereszt búzát, és arra felült, aztán úgy járta be a határt. Takács Anti bácsi volt a kocsis. Aztán, hogy a búza kalásza belement-e a báróné fenekébe, azt már nem tudni!

Meg kell említenem, amikor arattunk, kijött az uraság megnézni az aratókat. Látta, hogy a Borbás János bácsin nagyon rossz nadrág van. Különben mindenkin foltos nadrág volt, no de a János bácsién folt hátán folt volt. Megsajnálta, és adott neki 5 pengőt, és azt mondta neki, hogy a felesége menjen át délután Pincehelyre a Wolf zsidóhoz (a szabóhoz) és vegyen rajta egy új nadrágot. Holnap azt akarja látni rajta.

János bácsi másnap elhozta magával az új nadrágot. Reggeli után felvette, hogy amikor jön az uraság, lássa rajta, és még egyszer megköszönje neki. Igen ám, de amint elment a báró, mindjárt lecserélte. Hiszen az az új cájgnadrág kellett ünnepre! Viszont az az 5 pengő annyira jókor jött, mint fuldoklónak a mentőkötél! Akkor az a nadrág 1 pengő 20 fillérbe került. A többiből tudott venni a felesége szalonnát, zsírt, és egyéb megélhetési dolgot. Mert ők a szegények között is a legszegényebbek voltak!

Az aratásnál mi, fiatalok voltunk a marokszedők. Mi raktuk kévébe a gabonát, mi hordtuk össze a gabonát, a kaszás férfiak pedig rakták össze keresztbe. Vidáman szaladtunk a kévékkel, viccelődtünk. Aki az utolsó kévét vitte, az volt a Kéve-kurva. Az senki sem akart lenni! De hülyeségnek jó volt, röhögtünk.

Azelőtt a falusi nép mindent tudott egymásról. Tudta, kinek hányat malacozott a disznaja, tehene mikor ellik, hány kotlósa ül.

Annak idején, 1938 körül Miszla 80 %-ban zsuppos házakból állt. Az öltözködésre az volt a jellemző, hogy egy öltöny – általában az esküvői ruha – évtizedekig kitartott. Esetleg volt még egy cájg nadrág. Az olyan volt, mint ma a farmer, csak gyengébb minőségű. Ez volt a valahova menő: vásárra, hivatalba. Annak idején nem volt annyi kész ruha, és ilyen sokféle minőségű, mint ma, amikor ezt írom, 2006-ban. Esetleg üzletben vagy vásárokon árultak végben anyagot, és abból kellett varrónővel ruhát csináltatni. Anyám is tudott varrni.

A tolnai nép az öltözékének egy részét saját maga állította ki. Mindenkinek volt birkája, és annak a gyapjújából kardigánt, pulóvert kötöttek. Majd később, 1942 körül megjelentek a kötőgépek, és azzal kötöttek. Télen este, de még nappal is összejártak az asszonyok-lányok kötni. Rokkával fontak, meg beszélgettek. Kendert is fontak, meg gyapjút. A kenderből készült fonalat összeszövették, pamutszállal. Elvitték Nagyszékelybe a Knock János bácsihoz. Annak volt szövőszéke, és az szőtte a pamutos vásznat. Abból vastag inget gatyát, péntőt (ez női alsónemű volt, más szóval pendely), lepedőt csináltak a falubeliek. Itt hozzáteszem, hogy annyira durva volt ez a vászon, hogy a vakarózás nem volt külön gond!

A falusi férfiak öltözéke – főleg ünnepen – csizma volt, hozzá bricsesz nadrág. Fölül rövid, sötét kabát, a fejen kalap.
A nőké bő szoknya és rékli (blúz). A katolikusoknál a rékli alja kívül volt. A reformátusoknál bekötve a szoknyába. A katolikus lányoknál a hajviselet búbos frizura volt, a reformátusoknál a haj simára volt fésülve. A katolikus menyecskék a fejükön „pillét” hordtak, nagyon cifra, fényes díszítéssel. A reformátusok pedig hátra fésülték a hajukat „kázsmér” (kasmir) kendőt és kontyot viseltek.

Viszont egyformán nem volt divat a bugyi egyik felekezetnél sem! Még télen sem! Majd aztán később, 1947-50 körül, már varrattak maguknak olyan térdig érőt pargitból (fanell). Aztán kezdtek igényesebbeket hordani fehér gyolcsból. Szintén térdig érőt, csipkés szárral. Télen mindehhez berliner kendő (gyapjúból kötött nagykendő), az idősebbeknél posztókendő járt

Mező János ünneplőben

Mező Jánosné katolikus viseletben pillével

A berlinerkendő
Tóth Erzsébet, a későbbi Mező Jánosné 18 évesen

Az étkezési szokások, és az étkezés minősége jól eltért a maitól. Általában a falusi házaknál mangalica disznót tartottak. Arról azt kell tudni, hogy ha egy éves korára elérte a 100-120 kilót, az már nagyon jónak számított. Ha egy 3-4 tagú család vágott egy 120 kilós disznót, az nagyon jó volt. Azt aztán be kellett osztani, hogy maradjon belőle aratásra és cséplésre is. Ősszel fel kellett készülni télire olyan tömeg koszttal, hogy kitartson tavaszig. A gondos háziasszony rakott el egy hordó káposztát, egy hordó savanyú paprikát, zöld paradicsomot is rakva a hordóba. Télen azt ettük. A téli reggeli sült krumpli volt, a hordóból savanyúság, és egy kis fagyos szalonna* hozzá. A vasárnapi ebéd füstölt orjából vagy oldalasból főtt leves volt. A főtt húshoz torma vagy paradicsommártás krumplival.

Másik variáció: Anyám elküldött a henteshez negyed kiló birkahúsért. Akkor az volt a legolcsóbb hús. Azután a boltba, 10 deka kockacukorért, és azzal sütött kalácsot. De abból a 10 dekából még hagyott Anyám a hét derekára mákos vagy darás tésztára is! Persze, ha én ráakadtam, akkor annak csak annyi volt! Nem tömték akkor a gyereket csokival-cukorral! Esetleg ha beteg volt a gyerek, egy kis promezli cukrot kapott**.

Anyám a birkahúst megfőzte levesnek, a főtt húst pedig megcsinálta fokhagymásnak, paradicsom szósszal és krumplival.

Ahol több volt a gyerek, hogy a gyomor teljen, összefőzték a takarmányrépát krumplival, berántották, egy nagy fazékkal lett. A gyerekek rájártak. A gyerek az mindig éhes volt. Egy kanál bent volt a fazékban, és váltották egymást a gyerekek. Ezt Öreganyám mesélte, hogy a Zubor Ferenc bácsiéknál is így volt! Hat gyerek volt náluk. A Pali bácsi volt a legerőszakosabb, az ellöködte a többit a fazéktól. Abban az időben sok gyerek volt a divat. Öreganyám is 11-et szült. Csakhogy jött egy járvány, a spanyol, (spanyolnátha), és csak hullott a nép. Az orvostudomány is hátul volt nagyon. Vakbélgyulladásba, tüdőbajba, torokgyíkba belehaltak.

Étkezésnél a család az asztalnál ült, és ha kása vagy főzelékféle volt, akkor direkt volt kásás tál, és abból kanalazott mindenki, amíg az ki nem ürült. Vizes edény egy füles üvegkorsó volt, és abból ivott mindenki, amíg ki nem ürült. Ha bort ittak, akkor az üveget adták kézről kézre. Poharat nem használtak.

*A levágott disznó szalonnája lesózva, füstölés nélkül

**Fehér, omlós mentolos cukorka

Egy érdekes eset: A Nagy Gábor bácsinak napszámosok kaszálták a rétjét, öten. Az Örzsike néni vitte nekik az ebédet. Az ebéd zöldbab főzelék volt, és ott is a tálból kanalazták az emberek. És amint a réten ettek az emberek, egy zöld Daniló*, mert az egy ugrálós rovar, beleugrott a zöldbab főzelékbe. A Bács István bácsi meg gyorsan belenyomta a főzelékbe, de Ő vigyázott rá, hogy ki ne vegye. És elfogyott a tálból a főzelék, és senki sem szólt semmit! Ha rá is harapott valamelyik, azt gondolta, hogy rágós a zöldbab!

Lakodalmakban is üvegből ivott mindenki. Ott sem volt pohár. A menü is egyszerű volt. Tyúkleves volt. A leveshúsból fokhagymás. Esetleg fasírozott vagy rántott hús, meg kalács és kuglóf. A vacsora általában marhapörkölt volt, rizzsel vagy krumplival.

A menyasszonyi pörkölt tortát a Lendvai Zsófi néni szokta csinálni, mert a faluban csak Ő értett hozzá. Akkor az asszonyok nem tudtak süteményt sütni. Esetleg piskótát az ügyesebbje. Ide költözött Miszlára egy boltos család. Abból az egyik nő, a Katus néni, valahol egy úri családnál volt szakácsnő. Ő szokta azután a koma-ebédekhez sütni a finom és szép süteményeket. Az ügyesebb háziasszonyok aztán tőle megtanulták a sütés tudományát.

A lakodalom után az új házasok általában egy fedél alatt laktak az öregekkel. Hogy ne egy szobában aludjanak, a fiatalok kint aludtak az istállóban. Mert az első szobát (tisztaszobát), azt nem használták. Hát most, 2006-ban furcsa rágondolni, hogy az istállóban aludtak! A szag, meg hát hallották, amikor potyogtatott vagy csorgatott a tehén! Ez úgy 1922-25 körül volt.

Télen falun az asszonyok fontak, kötöttek. Az emberek trágyát hordtak a földekre szánkóval, vagy famunkáztak. Én is vállaltam az uradalomban faásást vagy ritkítást részből. Sokat kellett dolgozni a tüzelőért. Mert akkor nem volt gáz, csak fa. Azzal kellett főzni is meg fűteni is. Annyi fát kerestem, hogy nekünk is elég legyen egész évre, meg szoktam eladni Pincehelyre is belőle. Az ágfát a péknek, a vastagabbakat meg a zsidóknak fűteni. És akkor, annak az árából csináltattam a Wolf szabónál Húsvétra öltönyt… Apám a marhaszekérrel szállította át a fát Pincehelyre.

* Imádkozó sáska

2. ÉLET A PUSZTÁBAN, CSELÉDSORS

Amint jártam dolgozni az uradalomba, megismertem a puszta népének életét. Az 1800-as években épült cselédházak mai szemmel nézve borzalmasak voltak. Ezekből az épületekből még ma is megvan egy a Belmajorban. Széles, nagy épület. Az ajtón belépve egy nagy konyhába jutunk. Közepén egy nagy kemence. Szabad kéményes. A cselédasszonyok ebben sütötték a kenyeret. Abban az időben minden család maga sütötte a kenyeret. A kemence négy sarkán volt egy-egy rakott sparhelt. Mert arról a közös konyháról négy szoba nyílott. Mindegyikben lakott egy-egy cseléd a családjával. Mindegyiknek volt egy sparheltje, amin főzött. A családnak volt egy nagyszobája, és a padláson egy elkerített rész, ahol a lisztet és az egyéb élelmet tarthatták.

El lehet képzelni, hogyan fértek el: sok gyerekkel, egy szobában élt az egész család. A sarokban az Öreg halódott, meg is halt. Akkor az volt a szokás, hogy a háztól vitték ki a halottat a temetésre. Ha volt olyan rokon, aki a temetésig befogadta őket, az még jó volt. Ha nem, akkor napokig együtt laktak a halottal. Hullaház ebben az időben még nem volt.

Az utolsó megmaradt cselédház. Romos, lakatlan

Aztán gondoljunk csak bele: kint a konyhában egyszerre főzött négy asszony. Azok a csúnya veszekedések, kiabálások! Annak idején hallottam eleget. Főztek, nagy volt a szegénység. Előfordult,

hogy az egyik asszony a másik rántását beleöntötte a saját ételébe. Vagy leszedte a másik levesének a színét. Hosszan lehetne sorolni!
A bejárati ajtótól 4-5 méterre embermagasságú gaz volt: büdös bürök, bodza stb. Röstellték levágni! A gaz tele volt gyerekszarral. Meg az a rengeteg légy! Abba a házba általában a lustákat, igényteleneket rakták lakni. Azok a cselédasszonyok csak a küszöböt szerették nyergelni!

Az újabb cselédházak 1900 körül épültek. Ott már minden lakás külön volt. Ott minden cselédnek saját konyhája volt, és abból nyílott a szoba, ami elég nagy volt. A sok gyerek miatt kellett is hogy az legyen. A konyhából nyílott a kamra is. A vizet azonban ott is egy közös kútról hordták.

A cseléd tarthatott egy tehenet a szaporulatával. Ha ügyes, dolgos volt a feleség, a szaporulatot el tudták adni, és jött egy kis pénz a tejcsarnokból is. Abban az időben minden faluban volt tejátvevő hely a tehéntartók számára. A cselédnek járt 1 hold (1600 négyszögöl) kukoricaföld, meg 200 öl házikert veteménynek. Járt neki 18 q búza, fertálypénz 5 pengő fertályonként (fertály = 3 hónap), 3kg só és tüzelő. Évente kaptak 4 napot vásárra. Ennyi volt a járandóságuk.

De voltak cselédek nagyparasztoknál is. Hát ott az, hogy a cselédnek jó volt, vagy rossz, attól függött, hogy a gazda mennyire volt emberséges. Volt egy eset, amit érdemes leírni:

A Nagy Gábor Lajos bácsi kettesben élt a feleségével. Gyerekük nem volt. Gazdagok voltak. Volt egy nagycsaládból származó kislány, akit felvettek szolgálónak a gazdasszony, Örzsike néni mellé. A Lajos bácsi teherbe ejtette a kislányt. Amikor kiderült, hogy terhes, akkor elzavarták minden nélkül a nagyvilágba, lelketlenül. Akkor felvettek egy 14-15 éves fiút, Kálmánt az állatok mellé, meg hát mindent csinálni. Azt mondták neki, hogy bért nem kap, hanem ha megnősül, iratnak rá 8 hold földet.

Az idő járt, a fiú 21-22 éves lett. Udvarolt egy rendes családban nevelkedett lánynak, a Németh Juliskának. A lány családja is megkedvelte a fiút, mert jó dolgos és kedves gyerek volt. A fiatalok úgy gondolták, hogy összeházasodnak, és ezt be is jelentették a Lajos bácsinak. Emlékeztették az ígéretére. Erre a Lajos bácsi meghökkent, és ráfogta a fiúra, hogy lopott. Még a másik cselédjét is rákényszerítette, hogy tanúskodjon a lopás mellett. Aztán elzavarta a

Kálmánt, lelketlenül, kegyetlenül. Nem törődött vele, hogy hány évig dolgozott neki hűségesen, szorgalmasan.

Kálmán elindult Nagyszékelybe, hogy majd ott elszegődik valamelyik gazdához. A Miszlai völgy felé ment. Nagyon el volt keseredve, és a legelőn levő kútba beleugrott, öngyilkos lett. A kút mellett hagyta a kabátját meg a cipőjét. Valaki ment arra, és megtalálta. Így jöttek rá, hogy a Kálmán a kútban van!

Temetésén a pap így kezdte a beszédét: az Isten nem ver bottal! Hogy ez mennyire igaz, most leírom: Örzsike néni mind jobban rászokott az italra. Már főzni sem nagyon tudott. Igaz, akik ismerték őket azt mondták, hogy babban, káposztában és krumpliban ki is merült a főzési tudománya. Egyszer aztán egy pohárral a szokottnál is többet ivott, és saját házuknál beleugrott a kútba. Meghalt.

Lajos bácsi maga maradt. A földjeit – száz valahány holdja volt – bevitték a TSZ-be. Odaköltözött hozzá egy család, a Tóthék. Boltosok voltak. A lakásért a Lajos bácsi naponta kapott egy ebédet tőlük. A Tóthék sok mindent tudtak főzni. A Lajos bácsi azt mondta, hogy öregségére tudta meg, hogy milyen sok jó ennivaló van a világon!

Na, már most egy idő után Lajos bácsi felvette a kapcsolatot az időközben megszületett lányával, aki Pécsen lakott az anyjával. Az anyja, Bözsi néni, szorgalmas asszony volt, nehezen, de valahogy mégis csak nevelgette a lányát, Erzsit. A kislányt elhozták Miszlára, egy darabig itt járt iskolába is. Hogy meddig, azt nem tudom. Amikor kijárta az iskolát, tovább tanult. Kereskedő lett, elhelyezkedett. Szerették a munkahelyén, mert szorgalmas és jó természetű volt.

A Lajos bácsi eladta itthon a házát, abból adott a lányának, és vettek egy családi házat. Az Erzsi elvitte oda a Lajos bácsit. Külön lakrésze volt, az Erzsi főzött, mosott rá. Ellátta jól. Egyszer aztán a Lajos bácsi ott, a családi háznál beleugrott a kútba. Meghalt. Az Isten nem ver bottal! Mondta a pap…

Sok-sok esetet lehetne még leírni: gazda és cseléd, gazda és aratók közötti viszonyról, de ennyire kirívó eset másik nem volt.

3. A KÖVESÚT ÉPÍTÉSE

Valamikor nem volt kövesút Miszlán sehol. Földút vezetett Gyönkig. Azon kívül itt a bolt előtti hídtól kezdve az út közepén volt az árok. A túlsó házak előtt meg az innenső házak előtt volt egy-egy

szekérút, tehát az árok két oldalán. Az árok a Bikádi-kerti árokkal volt összeköttetésben. És jobbra fent a Csapásban is voltak házak.

Felfelé menve jobbra 4 kis ház volt, balra pedig 5. Név szerint tudom, kik laktak ott. Jobbról: Hermann Gyula, Kokas Závodi, egy öregasszony. Fent egy hosszabb ház volt, a Kardos Ferenc bácsié, a kisbíróé. Balról: Vaszari István bátyám (öregapám testvére), Bölcsföldi János bá, Tancsa Zsófi néni, Németh Sándor bá és egészen fent Lánczosék.

Kb. 1932-ben vagy 33-ban kidobolták a faluban, hogy kövesút fog épülni egészen Gyönkig. Pár napra rá megjelentek az Alföldről a kubikosok, meg a kubikos lovak. Ezek aztán szállást kerestek a faluban, úgy embernek, mint a lovaknak. Ez jó volt, mert pénzt adtak, pengőt a szállásért. Embereket vettek föl a lovakhoz lóvezetőnek. Ezeknek a lóvezető embereknek az volt a dolguk, hogy a kordét húzó lovakat odavezették, ahova a földet kellett leborítani. A lóvezető felhúzta a súbert, kihúzta a priglifát. A tartály hátrabillent és a föld kifolyt, ahova kellett. Na, aztán az egész gárda nekilátott a kövesút alapjainak az elkészítésének. Az út közepén lévő árkot betemették. Kordékkal hordták a földet a partoktól, a Bikádi utcából. Rengeteg földet mozgattak meg. Ahol kellett, feltöltötték, ahol pedig sok volt, elhordták. Egész dombokat hordtak el. Ez mind kézi erővel és lóval történt. Gép akkor még itt nem létezett. Emlékszem, akkor, ha egy autó bejött Miszlára valaki kiválósággal, a Bikádi utcán végig, aki csak otthon volt, mindenki kiállt bámulni, csodálni.

Ez a földmunka nehéz volt embernek, állatnak egyaránt. Erre a munkára, a mai világban nem lehetne embert kapni. De kénytelenek voltak csinálni, mert akkor nem volt ám családi pótlék, gyes, iskolatámogatás, a gyerekeknek meg enni kellett. Gyerek meg sok volt. Ez volt-e a szokás, vagy a divat, nem tudom.

Öreganyáméknál is sok volt a gyerek. A család minden tagja, aki már tudott dolgozni, fent a pincehelyi határnál aratott. Öreganyám vitte az ebédet a fején vékában az aratóknak, vagyis a családnak. Öreganyámmal kettő gyerek ment. Az egyik gyereknek a kezét fogta, a másik gyerek meg öreganyám szoknyáját. Nyári forróság, rekkenő hőség, nyűgösek voltak a gyerekek. Az egyik öreganyám elé fordult, öreganyám belebotlott. Leesett az ebédes véka a fejéről. Az ebéd kiborult a porba. Aki ezt az eseményt olvassa, képzelje magát abba a helyzetbe. A fáradt aratók várták az ebédet. Ja, abban az időben óvoda nem volt.

Hát jól elkanyarodtam. Most visszatérek az útépítéshez.

Amikor jól előre haladtak, a fuvarosok lovas kocsikkal elkezdték hordani a nagy termésköveket a pincehelyi vasútállomásról. Volt két teherautó is, de azok olyanok voltak, hogy lánc hajtotta a hátsó kerekeket. Ezek pótkocsival is hozták a követ. De a pótkocsit leakasztották a Sárgabomb aljánál, és szólóban jöttek be Miszlára. A pótkocsikról aztán lovas fuvarosok hozták be a követ az úthoz.

Az út mellé rakták le, egyforma szögletes, méretes prizmákba. Utána jöttek valahonnét a kőtörő emberek, aki nagy, 5 kilós kalapáccsal kezdték törni a 15-20 literes nagyságú köveket kisebbre. Majd mellé ültek és meghatározó méretre törték, amit aztán az úthenger nyomott az útba terítve. Nem emlékszem arra, hogy milyen védőfelszerelés volt a szemüvegen kívül. Csak azt tudom, hogy ez egy embert próbáló munka volt. Most elgondolkodva, halványan az rémlik, hogy talán Csongrád megyéből jöttek a kubikosok, a lovakkal együtt.

Képzeljük csak el, mi mindent kellett akkor az embernek elvégezni az akkori körülmények mellett! A mostani, 2007-es világhoz lehet viszonyítani…

Na, végre elkészült az út, azt hiszem, 2 vagy 3 méter széles volt. Behintettük homokkal, hogy valami kötőanyag legyen benne. Hiszen ezt az utat nem az autóknak építették, akkor még igen ritka volt az autó, ahogy előzőleg leírtam. Hanem az ökrös szekereknek, meg a lovas kocsiknak. Persze ennek az útnak az építéséhez nagyban hozzájárult a Martin uraság szava, ott fent a minisztériumban, hogy könnyebben hajtson Gyönkre, vagy vasárnap Miszlán a templomba. A miszlai katolikus templomban a Martin uraságé volt az első padsor.

Az úthoz visszatérve. Az olyan minőségű volt, hogy feljöttek az öklöm nagyságú kövek, ha ráment a kocsi, vagy a szekér. Éppen elég volt az ülésdeszkán lévőnek megmaradni. Aztán úgy 1960-tól kezdték az utat szélesíteni, meg leönteni bitumennel.

Hát most elég jól visszaforgatom az idő kerekét, de eszembe jutott valami. Érdekesség, hogyan ámították a falusi népet, a parasztot. Régi vágya volt Miszlának, hogy összekössék Pincehellyel. Azaz csináljanak kövesutat a Forráslapon és a Liszthordó úton át a meglevő Pincehely-nagyszékelyi kövesútig. Ez 6 km-es távolság. Jött a választás. Pesti Pál földbirtokos Úzdon lakott. Képviselő volt, a Kisgazda Párt színeiben. Bent szeretett volna maradni a parlamentben, de a helyére többen is pályáztak.

Választás előtt három héttel küldött három embert látványosan útmérő eszközökkel. Akkor még nagy volt a szekér és lovaskocsi forgalom. A pontosság végett: a szekeret marhák húzták, a kocsit meg lovak. Ezek a földmérő emberek nagyot köszöntek az arra járó embereknek és közölték: Na, Bátyám, ha Pesti Pálra szavaz, akkor az majd kövesutat építtet erre, és nem ebben a ronda sáros útban kell hazahordani a terményt. Mondták a parasztok: Halljátok, ez jó lesz, ez az ember kell nekünk. Pesti Pál megnyerte a választást, de út nem épült. Eljött megint a választás ideje. Ugyanaz megismétlődött. Küldte az embereket mérni, de most eljött maga is, beszédet tartani. A községháza előtt, emelvényről beszélt. Mondta, nem sikerült az út építése, mert erős ellenállásba ütközött, de ez már elhárult. Mondott nevet is, valami nagy fejesét, hogy az is tud ennek az útnak fontos megépítéséről és meg fogják csinálni. Valamint ígérte, hogy bárkinek valami problémája van, forduljon hozzá, hétvégén itthon van Úzdon. Pesti Pál megint megnyerte a választást. Csak annyit teszek hozzá én Mező János, hogy a liszthordó út még mindig földes, és az emberek ügyes-bajos dolgaikkal hiába keresték a képviselőt, sose érték el!

4. TŰZESETEK, A VILLANY BEVEZETÉSE

Ha már ennyire visszaforgattam az idő kerekét, azt is meg kell említeni, hogy Miszlán sokáig nem volt villany. Az utcai világítás úgy jó távolságonként faoszlopra szerelt, gyárilag készített, zárt kis üvegszekrény volt. Abban volt egy petróleumlámpa. A kisbíró, aki a községháza alkalmazottja volt, minden estefelé végigment a falun. Kinyitotta a lámpaszekrény ajtaját és meggyújtotta a petróleumlámpát. Amelyikben kevés volt az anyag, azt a kezében vitt kannából feltöltötte. Reggel ismét megkerülte az utcát és elfújta a lámpákat. El lehet képzelni, milyen fény volt az utcán! Hát akkor az is jó volt. A fénycsóvák nemigen értek össze. Akkor minden háznál volt kézilámpa. Vagy viharlámpa, vagy saját készítésű lámpa. A bátyám, Vaszari Imre csinált lécből szögleteset, és üveget vágott bele. Ez körbe világított. Általában gyertyát égettünk benne, ezzel indultunk el este, ha mentünk valahova.

Bizony ezek a lámpák tűzveszélyesek voltak. Emlékszem egy borzalomra. A Paska Pali este ment hátra a birkákhoz az istállóba a lámpával. A kos meglökte, a lámpa kiesett a kezéből és a szalma

meggyulladt. A ház is alacsony és zsúpos, vagyis szalmatetős volt. Égett az egész ház. Mindez Karácsony szenteste történt. Nagy család volt a Paskáéké, sok gyerekkel. Én akkor még gyerek voltam, kb. 6-7 éves, de azt a jajgatást, sírást nem tudom elfelejteni, pedig már 83 éves vagyok. Majdnem mindenük benn égett. Keveset tudtak kimenteni a holmikból. Gyűjtést csináltak a faluban. Akkor még jobban volt együttérzés az emberekben egymás iránt. Krumplit, babot, lisztet, zsírt, egyebet gyűjtöttek. Paskáék a Juhász Józsi bácsiékhoz költöztek be egy szobába.

Másik eset: A Böröcz Lajos bácsiéknál leégett a lucernaszéna kazal. A Kardos Ferenc bácsi, aki kisbíró volt a községháznál, kidobolta, hogy aki akar adni szénát a károsultnak, az másnap reggel tegye ki a kéve szénát a kisajtóba. Mindenki adott, együttérzően. Nagyobb kazal lett, mint ami leégett. Ha valakinek megbetegedett az állatja, levágta és kimérte kilónként. Mindenki vett belőle, ha a kutyának adta is, csak hogy tudjon venni az illető másik jószágot.

Itt ahol lakom, a szemközti ház a Tóth István bácsié volt, az is leégett. Öregapámmal szántottunk a Kanászgödör dűlőben és láttuk ám, hogy a falu felett nagy füst gomolyog. Borzasztó érzés lepett meg bennünket, abba is hagytuk a szántást. Ahogy jöttünk hazafelé, mindig jobban kivettük, hogy a mi házunk felé van az a nagy füst. Rettenetes érzés volt, de aztán meggyőződtünk róla, hogy nem a mi házunk ég. Iszonyatos látvány, amikor egy ház ég. Recseg-ropog, dőlnek össze a fődőfák. A férfiak húzták a fecskendőt, mindenki szaladt kannával, hordák a vizet. A szomszéd háztetőt is öntözték, hogy a ráhulló szikra be ne gyújtsa. Annak idején kb. 1920-22-ben Tolnanémediben egy egész utcasor leégett. Ott nagy szél volt, nem tudtak védekezni ellene. Sajnos akkor így volt.

Azóta eltűntek a zsúpos házak, a petróleumlámpák, cseréptető lett. Villany lett.

Nálunk Miszlán csak a háború után, 1947-ben hozták be a faluba a villanyt, és akkor vezették be a házakhoz is. Augusztus 20-ra már mindenkinél volt villany és akkor meg lett ünnepelve a levente-otthonból lett kultúrházban. Ez a villany aztán egy új és modern világ kezdetét jelentette. Hát bizony a villany nélküli világban történtek ilyen-olyan dogok. Ezt le kell, hogy írjam. A Mózes Ferenc bácsi, aki a Bikádi utcában lakott, reggel elment dolgozni. Akkor még nem volt a kisajtója irányában kilométerkő, (ami kb. 100-110 cm magas). Este, amikor ment haza pityókásan dalolva, látja, hogy a kisajtó irányában

álldogál valaki a sötétben. Persze, egy kicsit féltékeny volt a feleségére. Megállt: „Hátte, ki vagy? Na, szólalj meg, az anyád jeges tengerit, mert ha nem szólsz, lehúzok akkorát, hogy lemegy a fejed.” Csak nem szólt senki. Odament. Lehúzott egyet. Eltörött a középső ujja.

Na, vissza a villanyhoz. Most már volt világítási lehetőség. Senki nem vett nagyobb égőt, mint 15-öset, vagy 25-öset. Mindenki szeme a petróleumlámpa fényéhez volt szokva. Elég hosszú időnek kellett eljárni, amikor aztán kezdték venni az erősebb égőket. Kis idő elteltével rájött a falusi népség, hogy mennyi jó dolgot meg lehet oldani az áram segítségével. Elkezdték venni a terménydarálót, villanyvasalót, stb.

A villany vezetéséhez az oszlopokat a Martin uraság Fazekas nevű erdejéből vágták ki. Ott szép hosszú akácfák voltak. Abban az időben Miszlán sok volt a lófogat, tehén és ökörfogat, és ezekkel társadalmi munkában hordták a fát. Pőre kocsival, vagyis csak a négy kerék volt egy hosszú rúdon, és a kerekeket olyan távolságra szerelték, amilyen hosszú az oszlop volt. Aki ki volt rendelve a fogatával, minden zokszó nélkül, szívesen ment. Örültünk, hogy lesz villany.

5. FALUSI SZOKÁSOK, BABONÁK

Most, hogy ezt írom és a fogatokról esett szó, 2008. január hónapban vagyunk. Tehát tél van és eszembe jut, hogy a paraszt ember ilyenkor szánkóval hordta a trágyát a szántóföldjére. Azért is, mert ilyenkor nem volt más munka, a trágyát meg ki kellett hordani, és a jószágnak is kellett a jártatás. A szánkót húzó lovak nyakában csengő volt. Ez a baleset elkerülése végett kellett, mert a szánkó hang nélkül csúszik, és hogy észrevegye a másik jármű vagy a gyalogos a közlekedőt. Aztán általában ilyenkor farsangkor szoktak lenni a lakodalmak. És ha vidékről hoztak menyasszonyt, vagy innen vitték máshova, lófogatokkal, szánkókkal vonultak. A legszebb hangú csengőt rakták a lovak nyakába. Sok szalaggal feldíszítve ment a násznép. Jó messziről hallatszott a sok csengő, amikor hozták a menyasszonyt. Szokásban volt: ha odanősült az újember, vagy az újasszony odament menyecskének egy családhoz, akkor móringot kellett íratni. Valami értéket. Ha közbejönne valami előre nem látott esemény, akkor kárpótlásul az oda költözött házastársnak megjár ez az érték, amiért ott, annak a családnak dolgozott. Ez kb. így volt, de erre igazán jól már nem emlékszem.

Na meg aztán az én gyerekkoromban szokás volt, hogy az új pár kint aludt az istállóban. Pokrócot terítettek a szénára, és azon feküdtek. A szag nem volt valami kellemes, de ott legalább egyedül voltak, nem kellett arra fülelni, hogy alszanak-e már az öregek! Hát ez a mai világban elképzelhetetlen.

Nem mindenhol, de sok helyen az öregek éreztették a hatalmukat. A pénzt is az öregasszony kezelte. Ha a fiataloknak kellett pénz, az öregasszonytól kellett kérni. A fiatal házaspár ment a határba dolgozni kocsival vagy szekérrel, az após vagy a papa az meg nyakába tette-akasztotta a tarisznyát. Benne ebédre való szalonna, kolbász. Pintesüveg, amiben meg hozta haza a bort a családnak estefelé. Zöldhagyma meg volt kint a szőlőben. Az anyjuk meg otthon nevelte a csibéket, kacsákat, libákat. Meg főzött, mire megjött a család. Aztán meg ellátta a rábízott unokákat. Etette őket. A legkisebbnek, hogy meg tudja enni a sonkát, kolbászt, előbb megrágta az öregasszony, úgy tette a gyerek szájába. Ez mai szemmel undorító, de így igaz.

Volt elmaradottság, tudatlanság, babona. A gyerek fürdővizéből kellett a konyha földjére önteni, hogy nehogy megverje szemmel valaki a gyereket. Ha a gyerek éjjel fölsírt, ráfogták, hogy biztos megijedt valamitől, vagy ránézett olyan ember, akinek összeér fent a szemöldöke. Mert az képes rontani. Akkor vitték Mező öreganyámhoz „ónyát” önteni. Az abból állt, hogy felolvasztottak egy edényben gyertyát vagy ólmot, öntöttek rá vizet. Az úgy sercegett, mint a fene. A felolvadt gyertya a víz tetején valami alakot felvett. Na, aztán azt körülfogták, és meg kellett állapítani az alakot, amitől a gyerek megijedt, vagy rontást kapott. Kutya vagy ember volt?

Ha valaki háztól vitt frissen fejt tejet, a gazdaasszony tett bele csipetnyi sót, mert a vevő hazafelé hátha találkozik a rontóval, és ez által megrontja a tehenet, és az majd nem adja le a tejet. Az öreg Musné a Bikádi utcában meg, ha nem akartak aludni az unokák, akkor főzött nekik máklevet. Na, attól aztán aludtak! Igaz, utána, amikor felébredtek, kábultan csak úgy leskelődtek ki a fejükből. A falusi parasztember életét sok efféle törvény vagy szokás diktálta.

Az első, vagyis a tisztaszobába általában a gazdasszony ment be kihozni vagy bevinni a misére való ruhát. A gazda csak akkor került be a tisztaszobába, amikor meghalt és ott felravatalozták. Aztán ott virrasztottak mellette az énekes asszonyok. Jöttek sorban a rokonok, ismerősök, szomszédok. Az egyik jött, a másik elment. A házbeliek vittek be bort, pálinkát és kínálták a virrasztókat. Temetés után volt a

halottas tor. Ott voltak a sírások is, akik a rokonságból tevődtek össze. Az evés először csendben kezdődött, mint egy halottas torban illik. És ahogy folytatódott az evés-ivás, úgy mindig hangosabb lett a beszélgetés. Ittak, koccintottak. Egyik toron azt mondja az elhunyt komája az asztalszomszédjának, a Kovács Janinak:

- Te Janikám én má danúni (dalolni) is tunnék!
- Hú, hát azt nem lehet, tudod!
- Jaa, akkor kimegyek a szürübe, aztán kiáttok egyet.

Szóval ilyen is volt. Aztán a testvérek osztozkodtak. Egyik helyen először minden simán ment. A káposztás kövön, azon vesztek össze az addig jó testvérek. Mert azt mindegyik akarta. Utána évekig nem beszéltek egymással. (Káposztáskő: a káposztás hordóra szokták tenni nyomatéknak, amikor a káposztát eltették télire savanyú káposztának.)

6. FELHŐSZAKADÁS MISZLÁN 1939-BEN

Én most 85 éves vagyok, de olyan hosszan tartó felhőszakadás szerű esőzés, mint a 2010. júniusi, nem emlékszem, hogy lett volna!

Illetve egyszer azért volt hasonló, még gyerekkoromban. Az Inkey báró uraság földjén, ott a Kis utcai házak fölött, kukoricát ekéztünk lovakkal. Azaz: ló húzta a kapálóekét, ami a kukoricasor közét kapálta, gyomtalanította. Na, én voltam a lóvezető. Két lovat vezettem. A jobb kezemmel egy lovat fogtam a kantárjánál, meg a bal kezemmel is egyet, hogy eltaláljanak a sorközben. A kapálóekét meg tartotta egy ember hátul és az eke a kukoricasor között kivágta a gazt. Akkor még nem volt gép, vagy gyomírtószer. Én lehettem olyan 14 éves gyerek. Vagyis 1939-ben lehetett.

Délután olyan 3-4 óra felé láttuk, hogy sűrű felhő gomolyog felénk, meg láttuk, hogy dörög-villámlik és gyorsan jön a felhő. Hamar leakasztottuk az ekét, a lovakat a kocsikhoz kötöttük. De már esett is, és mi alábújtunk a kocsiknak. Igen ám, de amikor nagyot dörrent-csattant, a lovak is féltek és megrángatták a kocsit. Mi is féltünk. Hát én 14 éves gyerek voltam… 2,5 órán át szakadt az eső, csak pár métert lehetett ellátni a sűrű esőfüggönytől. Amikor
csillapodott az eső, én bemenekültem a Diófa utcai házakhoz, vagyis a Nagy Teriékhez. De útközben elkapott egy újabb zápor és az nagyon elvert, amire beértem a házhoz. Csurom vizes voltam. Ráadásul még attól is félnem kellett, nehogy a harapós kutyájuk megharapjon, ahogy

beértem az udvarra. Amikor beértem a szobába, szívesen fogadtak, Megálltam egy helyen a földes szobában és csurgott rólam a víz. Ahogy ott álltam egy helyen, mezítláb, fáztam nagyon. Egyszer csak érzem, hogy sárban állok. A lábujjaim között jött fel a pocsolya. Már tüsszögtem is.

Bent a faluban a Bikádi utcából, amilyen széles volt az utca, olyan szélesen jött a víz. A községháza ajtaján-ablakán is folyott be. Éppen kint volt a főbíró Szekszárdról, és az is az asztalra menekült föl a víz elől. Sokan nem voltak otthon. Kint voltak a határban dolgozni, otthon meg nem volt senki, aki a baromfit mentse. Rengeteg aprójószágot elvitt a víz. Volt, akitől még a disznóólat is elvitte. Meg szálfákat az udvarból. Lent, a Laposréten hömpölygött a víz, mint a Duna víze. Felkapta a szénaboglyákat, rakatokat és vitte a Kismalom felé. Meg vitt mindent, de mindent.

Az a Kismalom egy vízimalom volt akkoriban Úzd mellett és a Donát patak működtette. Felkapott volt, mert szépen őröltek ott. Na, ebbe a Donát patakba ömlött bele az a rengeteg víz Miszláról. Az ott lakók meg voltak rémülve, hogy honnan jön ez az áradat, ami hoz mindent, amit nem kellett volna. Azért is meglepődtek, mert ott őnáluk, a Kismalomnál egy csepp eső sem esett!

Amit most leírtam, arra nem lehet nem emlékezni. Pedig régen volt, most éppen 71 évvel ezelőtt!

7. KÉSZÜLŐDÉS A HÁBORÚRA, LEVENTÉK

A háború kitörése előtti években Magyarországon létrejött a Levente Egyesület. A 14-19 éves fiúk itt sportoltak és egy kis katonai előképzést kaptak. Akkor még sok fiatal volt Miszlán. Két erős szakaszt adott ki a létszám, 80-90 fővel. Persze a pusztákról is bejöttek a fiatalok: Nándináról, Ludmilláról, Belső-pusztáról, Alsó és Felső-Bikádról. A Községháza előtt gyülekeztünk, és zárt sorokban irány a gyakorlótér, Laposrét! Minden szerda délután. Volt egy főoktató, és mindegyik szakasznak volt egy parancsnoka.

Mindhárman katonaviseltek voltak, és volt valami rangjuk is. Ők oktattak bennünket, és nem is rosszul, mert amikor a háború után 27 éves koromban bevonultam katonának, ebből tudtam a legtöbbet. De erről majd később! Tanították a puskafogásokat, a lövészetet, kézigránátdobást, harcászatot, és annak különböző formáit. És sportoltunk

Mező János levente egyenruhában

. Ötezer méteren második lettem. Lövészetben is az elsők között voltam. A leventeköszönés a „Szebb jövőt” volt. Volt fegyelem, akarat, összetartás.

Aztán meg, fiatalok voltunk, jókedvűek, bohémek. Jó barátságban egymással. Hazafelé a gyakorlótérről kürtösünk oldalt ment a leventeszázad mellett. A két szakasz egy századot tett ki. A kürtös fújta a menetet. Amikor meg nem fújta, akkor mi énekeltünk, lépésre. Szép volt, nagyon szép! Még most, 81 évesen is jól esik visszaszállni arra az időre! A lányoknak meg valahogy mindig akkor akadt dolguk a Nagy utcán, amikor mi vonultunk haza.

Amikor Miszlán az első világháborús emlékművet avatták, a régi Községháza falába lett az emléktábla beépítve. Nagy ünnepség volt. Itt voltak a katonai parancsnokságról és a levente parancsnokságról is.

A leventékből alakítottak egy díszszázadot. Hoztak valahonnan levente egyenruhákat. Aztán meghívtuk Felsőnyékről a leventék fúvós zenekarát. Az ünnepségen felvonultunk a tribün előtt, ahol a vendégek

ültek. A zenekar fújta, mi meg vertük a díszmenetet, csak úgy zuhogott a föld. Hibátlanul, egyszerre. Persze mindezt erős gyakorlás előzte meg. A parancsnok igen szigorú volt. A nagydobos jól belevágott, az mindig a bal lábra jött. Az egyik katonatisztnek az volt a kérése, hogy csináljunk egy „Puskával tisztelegj!”-et. Az is nagyon jól sikerült. Megköszönte, és azt mondta, hogy ez a levente egyesület annyira jól szerepelt, hogy megérdemli, hogy egy saját otthont kapjon. Be is tartotta a szavát. Kaptunk egy csomó pengőt, amiből felépült a Levente Otthon. Ez ma a Kultúrház.

Az építkezés úgy történt, hogy az anyagot a falu népe hordta meg fogatokkal. Akkor még sok fogat volt Miszlán! A mesterek mellé meg a leventék adták a segítséget. Ki volt írva, ki mikor következik. Emlékszem arra, hogy a miszlai búcsú szombatján jött meg a cserép, és mi búcsú reggelére voltunk odarendelve a sindő (zsindely) felrakására. Tudom, hogy az épület szemből nézve jobb oldali végén én raktam fel a cserepet. Ha valamikor arra jártok, jusson eszetekbe!

A leventék díszmenete 1941. október 20-án Miszlán

Aztán a háború végének vihara megnyirbálta a leventéket is. Volt ahol behívták őket katonának. Nyugatra kerültek. Miszlára is megjöttek a behívók, de nem osztották ki őket, mert az oroszok már közel jártak.

8. A II. VILÁGHÁBORÚ

A háborús hangulat pedig fokozódott. A németek nagyon készülődtek. Rengeteg fegyvert, az akkor legmodernebbeket

gyártottak: repülőket, harckocsikat. A németeknek ki kellett törni valamerre. De erről nem szívesen beszélek, mert a részleteket annyira nem ismerem. Ezt bízzuk a történészekre! Csak annyit, hogy a németek nagy meglepetést okoztak a világnak a legmodernebb fegyverekkel, és a világon legjobban kiképzett katonáikkal.

Aztán, ahogy hihetetlen gyorsasággal törtek előre a németek, Hitler önbizalma egyre nagyobb lett: 1939 szeptemberében lerohanta Lengyelországot, 1940 júniusában Franciaországot, 1941 májusában Jugoszláviát, 1941 júniusában pedig megtámadta a Szovjetuniót. Mindenki megrökönyödött, hogy mi lesz ennek a vége! Nagy ország, sok emberrel.

Irgalmatlan gyorsasággal törtek előre a németek. Kassát, ami akkor Magyarországhoz tartozott, bombatámadás érte. A németek azt állították, hogy az oroszok tették, hogy mi is szálljunk be, vagyis üzenjünk hadat az oroszoknak. De azt is beszélték, hogy a németek csinálták a trükköt. Aztán mégis csak hadat üzentünk a Szovjetuniónak. Megbocsáthatatlan hiba volt! Következményeit mindenki ismeri.

Ahogy a támadók beljebb értek az Unióba, mindig nagyobb lett az ellenállás. És bizony a magyar honvédség is ott volt köztük, a maga gyenge felszerelésével, ruházatával. A magyarok a Don-kanyarban voltak. A II. Magyar Hadsereg ott vérzett el. Nem tudom pontosan, de mintha úgy mondták volna, hogy 148 ezer fő halt meg ott, értelmetlenül. Sok-sok kenyérkereső, aki után sok árva gyerek maradt itthon. Sajnos! Nagyon nehéz ezekről a dolgokról beszélni. Nagyon sok keserűség, szívfájdalom, nélkülözés követte az apa, a férj elvesztését. Ismertem olyan családokat, ahol 3-4 gyerek maradt árván egy anyával. És mindezt miért?

A háború elért Sztálingrádig, azaz a mai Volgográdig. Na, ott aztán megakadt! Ezt a harcot a németek vívták, de ott kudarcot vallottak. Rengeteg veszteség volt mindkét oldalon. 1942 decemberében az oroszok körülzárták, majd visszafoglalták a várost. Ezzel aztán meg is fordult a háború sorsa. Az újságok már tervszerű visszavonulásról írtak. A kegyetlen orosz tél is szedte az áldozatait. Az őrségen álló katonák megfagytak. Az orosz katonák jobban bírták a telet. Jobban fel voltak öltöztetve, az ottani télnek megfelelő ruházattal. A magyar katonáknak itthon a lányok-asszonyok kötöttek hósapkát, de az sem sokat ért az oroszok bundás, lehajtható sapkájához képest!

1943 nyarán nagy páncélos csata volt Kurszknál. Rengeteg volt a veszteség. Az oroszok addigra megerősödtek, összeszedték magukat. A

német sereg még mindig erős volt, csak hát Hitler világuralomra törő politikája óriási területen szórta szét a csapatokat (Afrikától Nyugat és Dél-Európán át a Volgáig és Leningrádig). Ezek ellátása, utánpótlása pedig nem kis gondot jelentett.

Aztán a keleti front egyre közeledett hozzánk. A románok kiugrottak a német szövetségből. Átálltak az oroszokhoz. Horthy Miklós, Magyarország kormányzója is próbált valamit csinálni. Az angolokkal tárgyalt. A németek azonban megneszelték a dolgot, és 1944. március 19-én megszállták Magyarországot.

Cseleztek a németek, mert erre az időre Horthy kormányzót és a hadsereg vezetőit Hitler kirendelte Berlinbe tárgyalni, és az Ő távollétűkben a német hadsereg megszállta Magyarországot.

Időben most visszalépve, 1938-ban fontos esemény történt: Kiadták az első zsidótörvényt. Hitler nyomására korlátozták a zsidók munkavállalási lehetőségeit. (Nehéz visszaemlékeznem ezekre az időkre, mert ezeket a sorokat most 2006-ban írom, és már 81 éves vagyok.) A zsidókat megfosztották vagyonuktól. Híres professzorokat, orvosokat, tudósokat bocsátottak el. A jogfosztott embereket gettókba terelték.

Miszlán is volt egy zsidó család, a Kürschnerék. Ezek olyan szegény zsidók voltak. Volt egy lányuk a Terike. Olyan kis kedves, szerény lány volt. Annyi idős volt, mint én: 1925-ben született. Az egész osztály szerette. Most, amikor a temetőben a II. világháborús emlékművön olvasom a nevét, úgy tudom sajnálni! Hát kinek ártott ez a kislány? Őt is beterelték a gázkamrába. A németek haláltáborokat építettek és azok egyikében elégették őt is! Több ilyen tábor is volt: Lengyelországban Auschwitz, Németországban Buchenwald és Dachau. Auschwitzben én is jártam a lányomékkal egy lengyelországi kirándulásunk során. Borzalmas látvány volt! A németek által megszállt keleti területekről ide gyűjtötték össze az összes zsidót, és csak nagyon kevesen maradtak meg belőlük! És ez mind egyetlen ember eszménye volt: Hitleré!

Visszatérve 1944 őszére: a sikertelen kiugrási kísérlet után Horthy kormányzó lemondott. A nyilasok rögtön átvették a hatalmat. Szálasi Ferenc volt a vezérük. Ez a nyilas párt még a 30-as években alakult.

Radikális, a hitleri eszméket dicsőítő párt volt. Hungaristának nevezték magukat. A hatalomátvétel után a fő ténykedésük abból állt, hogy felkutassák a katonaszökevényeket és a bujkáló zsidókat. Rövid

ideig voltak hatalmon, csak az oroszok bejöveteléig, de addig sok embert kivégeztek.

1944 nyarán a front még szovjet földön volt, de gyorsan közeledett felénk. Megkezdték Magyarország bombázását. Városainkat, főleg Budapestet, vasúti csomópontokat, ipari létesítményeket bombáztak. Mi éppen arattunk, amikor a fejünk felett légiharc bontakozott ki: Német Messerschmidtek és angol Mustangok harcoltak egymással. Ezek vadászrepülők voltak. Jöttek az angol nehézbombázók, és a Mustangok őket védték. A Messerschmidtek akkor talán a világ legjobb vadászgépei voltak. Fordulékonyságuk igen jó volt, ami a vadászgépeknél igen fontos tulajdonság.

Messerschmidt ME-109 vadászgép

Ekkor az angolok és az amerikaiak már szövetségre léptek a szovjetekkel. A szovjetek kérték a szövetségeseiket, hogy nyissák már meg a II. frontot, azaz szálljanak már partra valahol Franciaországban, hogy ne csak nekik kelljen viselniük a németek elleni háború minden terhét. De azok csak halogatták a partraszállást: hadd pusztuljanak a szovjet (kommunista) erők, ők pedig minél több fegyvert adhassanak el nekik.

Az ország, és főleg Budapest bombázása folytatódott. Sok lakást is lebombáztak. A kibombázott lakosokat leköltöztették vidékre. Ide, Miszlára is jöttek. Az elöljáróság felmérte, és ahol kevesen laktak a

házban és volt még egy használható szoba, ott elhelyezték a kibombázottakat.

9. MISZLA A HÁBORÚ ALATT

Egyre nagyobb volt a szegénység. Kifogyott a nép ruhából, lábbeliből. Közben pedig jöttek a frontról a halotti jelentések, és jöttek haza a sebesültek. Az első sebesült a Németh Jóska bátyám volt. Légnyomás érte, és egy kicsit megnyomorodott. Mindig vidám, jó nótázó ember volt. Amikor hazajött, mindig azt a dalt énekelgette, hogy: Élt egyszer egy hadnagyocska… Ennek a dalnak az a vége, hogy: Egy nyomorék mellett egy nőnek csak szenvedés az élete. Hát a felesége ezt éreztette is vele! Ez nagyon-nagyon rosszul esett a Jóska bátyámnak. Amikor aztán idővel mégis felépült, sose tett ezért szemrehányást a feleségének. Csak egyszerűen nem vett róla tudomást, levegőnek nézte az asszonyt! Végül aztán el is váltak.

Az első hősi halott a Böröcz Feri volt. 1919-ben született. Aztán jöttek sorban a többi értesítők. Szörnyű időket éltünk! Tele volt a lelke mindenkinek szorongással, keserűséggel. Közben a front közeledett Magyarország felé. Minden nap bombáztak. Bunkert kellett ásni a kertben, és ha megszólalt a sziréna, mentünk a bunkerba. A bunker 2 m mély volt. V alakban 4-5 m hosszú. A rádió bemondta: Figyelem, figyelem! Ellenséges repülők közelednek. Figyelem, figyelem! Kanizsa, Zala, Pécs, Dombóvár! Feszülten figyeltünk, és vártuk, mi lesz a vége. Hallottuk a bombázás moraját messziről. Nehéz angol és amerikai gépek voltak, amik megszabadulva nehéz terhüktől felettünk mentek visszafelé. Rengeteg romhalmazt, és rengeteg embert a romok alatt hagytak maguk mögött.

Jöttek a hírek, hogy a magyar frontkatonák rosszul voltak ellátva élelemmel, vagyis koplaltak. Mindent megettek a határban, ami ehető volt, mert az éhség nagy úr!

A nagybátyám Vaszari Imre is kint volt a fronton. Legjobb barátja Fűzi Pista, regölyi srác, megbetegedett. Vérhast kapott. Gyógyszer nemigen volt. Nagyon le volt gyengülve, azt mondta a bátyámnak:

- Tudom, hogy meghalok, de két kívánságom van. Hogy még egyszer láthatnám a családomat, a kisfiamat!

A másik kívánsága pedig az volt: Valamilyen dűlőben, ahol a földjük volt, volt ott egy gémeskút, annak fa vödre volt. És abból a

favödörből ihatna akkorát, amekkorát ő akar! Kedves Imre barátom megkérlek, a családomnak írjál meg mindent. Másnap meghalt. A bátyám ezt könnyek nélkül nem tudta elmesélni.

A Balaskó Jani barátomnak megjött a halotti jelentése. A felesége ment ki az öreghegyre, mert dolgozni kellett. Ment kifelé a Balaskó kertnek és úgy sírt olyan fájdalommal, hogy áthallott a Kis utcára. Siratta a férjét. Olyan szívfacsaró volt hallgatni. Öreg szülőket, feleségét és a kisfiát, Janikát hagyta itt. A Balaskó Pali, aki szintén meghalt, két öreget, a feleségét és 3 gyermekét hagyta árván. Sajnos sorolhatnám, mert volt még ilyen sok.

Az amerikai B-24 Liberátor

A bombázások sűrűsödtek éjszaka is. Általában az angol és az amerikai bombázók jöttek nehéz terhükkel. Harci gépek kísérték őket. Aztán volt a légiharc. Egy alkalommal az egyik sérült bombázó könnyíteni akart a terhén és ledobálta menekülés közben az üzemanyag tartályait. Az egyik tartály a Kis utcán a Szabó Vica néni házára esett.

Aztán leszórta a bombáit a kiscseri földekre, vagy 6-8-at. Körülvették a magyar vadászrepülők és menekülni kellett neki. Rettenetes lövöldözés, ropogás volt ott fent a levegőben. Keringtek és lőtték egymást. Abban az időben két újság tudósított képekben is. A magyar Futár és a német Signál. Akkor is volt propaganda, sokat írtak a magyarok hőstetteiről és a németek harci fölényéről. Persze az oroszok

veszteségeiről és rémtetteiről is. Sok-sok irtózatos cselekedetet írtak a szovjet katonákról.

Közben jöttek a hírek a tervszerű visszavonulásról. A harcok átkerültek a magyar határon, már Bajától idehallatszottak az ágyúzás, robbantás hangjai. A hidakat sorra felrobbantották.

Lehet, hogy valamiket kihagyok, ami fontos volna, de 85 évesen már nehéz mindenre visszaemlékeznem. Az idegei mindenkinek feszültek voltak. Ráadásul még a feltupírozott hírek! A katonák tetteiről.

Hát, amikor jöttek a hírek, hogy már Kölesdnél vannak, mindenki nekilátott eldugni, amit tudott, hiszen azt is hallottuk, hogy mindent elrabolnak, amit találnak. Élelmet, ruhát, bort, stb. Nálunk a pince belső végén én és öregapám – Vaszari József - ástunk egy mélyedést. Kiszedtük a pince végén a téglát és úgy ástunk. Beraktuk a sonkát, szalonnát, kolbászt, mert úgy hallottuk azt nagyon keresték, meg a bort. Amikor bepakoltunk, szépen visszafalaztuk a pince hátulját. Ez a dugihely sokáig megvolt, 2008-ban omlott be, addig ott tároltuk a krumplit.

10. AZ OROSZ MEGSZÁLLÁS, ROBOT

1944. december 2-án délután kb. 2 órakor bejöttek az oroszok Miszlára. Előbb jött egy tank, utána pedig a gyalogság. Jöttek-jöttek, özönlöttek. Egyszer csak megálltak. Biztos, odaért az eleje a falu túlsó végére, ahol most az alsó buszforduló van. A tank elment lent a falu végére, ahol elfordul az út Pincehely felé. Ott megállt, így mondták a lent lakók. Kibújt belőle valami tiszt féle, távcsövet vett elő és nézett arra a páskomi földek felé. Mondott valamit a tankban lévő katonáknak. Majd beszállt a tankba. Tekerték az ágyú csövét arra, amerre a tiszt nézett a távcsővel. És lőttek egyet. Az ottani csuta, vagyis kukoricaszár kupacok között mozgást látott. Ott magyar katonák voltak. Eltalált egy magyar katonát. Ferkó Gyula 21 éves volt. Itt nyugszik a miszlai temetőben. Kecskeméti fiú volt. Két öregszülőt hagyott hátra. A sírja mindig ápolt.

Mi itt fönt voltunk a községháza környékén és néztük, hogy hogyan özönlik be az orosz gyalogság. Mentek lefelé a kövesúton, vége nem volt. Egyszer megálltak. Biztos parancsot kaptak rá. Abban a pillanatban ültek le. Látszott rajtuk hogy nagyon fáradtak. Én még

ilyen fáradt, elcsigázott embereket nem láttam. Féltünk tőlük, de sajnálat is volt bennünk. Lehet, hogy 20-30 kilométert is gyalogoltak aznap. Talán élelem nélkül, a felszereléssel, puskával, municióval (töltényekkel) együtt. Ezeket is anya szülte és biztos az az anya nem ilyen helyzetet szánt nekik. Meg gondolom én: ha mi nem megyünk hozzájuk, ők sose jöttek volna hozzánk.

Tovább nem mehettek, mert a németek és magyarok tüzelő állást foglaltak a nagyszékelyi erdőszélen és ágyúval lőtték a pusztát és a Belmajort. Mi felmentünk a Papék és a Tringerék kertjébe. Most a Kránicz Sanyié az a kert. Onnan próbáltunk tájékozódni. Egyszer volt géppuskaropogás is. A Kis utcai kertek felől jött. Vagy német, vagy magyar géppuskaállás volt ott. Csak úgy röpködtek a nyomjelzős lövedékek. Akár minket is eltalálhattak volna. Tapasztalat nélkül voltunk. Az orrunk előtt röpködtek a világítós lövedékek. Aztán igen tanakodtunk. Mit csináljunk. Voltunk jó páran. Valaki azt mondta, hogy az éjszaka lehet, hogy lövik a falut. Így aztán kimentünk az Újhegyre a Tringerék pincéjébe, sokan. Ott töltöttük az éjszakát. Másnap bejöttünk. Az a sok katona eltűnt. Azok kint a határban a Kiscser és Liszthordó út környékén tüzelő állást foglaltak. Amint le is írtam, hogy az erdőszélen a kövesút mellett végig német és magyar katonák voltak tüzelő állásban. Majd a németek és magyarok visszavonultak a Kapos és a Sió mögé. Simontornyánál megvetették a lábukat. Nem engedték tovább az oroszokat. Ott feltorlódtak az oroszok. Állítólag egy kisebb létszámú, jól felszerelt német és magyar katonákból álló alakulat tartotta ott magát. Nem engedték át az oroszokat. Mert ha átkeltek volna, lehetőség lett volna hátba támadni a magyar és német egységeket.

A védekezésbe besegítettek a német Stukák. Minden nap úgy 9:30 körül megjelent egy német felderítő gép. Utána 10 óra körül megjelentek a német zuhanó bombázók, sok-sok. A pincetetőről néztük, ahogy a gépek egyenként zuhantak lefelé. Iszonyatos vijjogással. Akkor már a hegyektől nem láttuk őket, csak a nagy ropogás, amikor a bombáikat ledobták. Elég hosszú ideig tartott mire végeztek. Itt nálunk is mozgott a föld. Állítólag Simontornyán a Szent Péter völgybe menekítettek az oroszok sok katonanőt. Akkor azt mondták 1200-at. A németek felfedezték őket és nagyon sokan meghaltak közülük…

Ez a harc nem tudom meddig, de nagyon sokáig tartott. Simontornyán egyetlen ép ház sem maradt. Majd még írok erről.

Visszatérve az oroszok bejövetelének második napjára. A forgalom nagy volt, az utánpótlás meg a parancsnokság berendezkedett. Több helyre is beszállásoltak a faluban. Néha tankok is jöttek. Lovasok is. Kint a határban meg volt géppuskaropogás. meg egy-egy ágyúlövés. A Pusztában belőtték a nagy magtárat meg a fészert. És akkor a környékünkön az emberek találgatták, mit is csináljanak. Hogy éjszaka a németek nem lövik-e majd azokat a házakat, ahol a parancsnokságok vannak. Így aztán elmentünk a Fazekas Rudolf bácsi istállójába. (Most a Reinhardt Konrád lakik a Fazekas-házban.) Mert ha lőnek, ott van egy nagy pince.

A német Stuka zuhanó bombázó

Sok föld van rajta és mi oda bemenekülünk. Itthon a házat öregapám őrizte. Szóval a falut nem lőtték, de este 11 óra körül megjelent 3 ruszki és azt magyarázták, hogy kell 3 nő mosni. Én meg azért kellek, hogy hordom a vizet. Elvittek bennünket a Tringerék házába. Engem belöktek a hátsó szobába, a nőket pedig megerőszakolták.Eltellett egy idő, nem tudom mennyi. Mert az ilyen helyzetben az ember elveszti az idő érzékelését. Egyszer hallom, hogy az ajtón kívül kiabálnak, veszekednek. Két ruszki katona veszekedett. Nem értettem a nyelvüket, csak megállapítottam, hogy az egyik részeg és be akar jönni. A kilincs megmozdult. A másik meg nem akarja beengedni.

Egyszer aztán bevágódott az ajtó. Már néztem hova vágódok, ha belém ereszt egy sorozatot. De úgy látszik az Őrző Angyalaim velem voltak. A másik katona felvágta a géppisztoly csövét és a lövedék vagy a falba vagy a plafonba ment. Megjelent egy másik katona is és elvitték a lövöldözőt. Nem mertem kijönni a szobából. Nem tudtam mi van kint. Gondoltam hátha kint van még az a katona. és az utcán lelő. Ezeket a dolgokat nagyon nehéz feldolgozni!

Ezt követően is sok-sok nap és hónap telt el úgy, hogy izgalomban élte életét a falu. Jöttek-mentek az oroszok. Hol kevesebben, hol többen voltak. Gépek és lovas kocsik utánpótlást vittek a frontra. Ezek a dolgok a másik utcán is megtörténtek, nem csak itt, ezen az egy helyen. A nők általában elbújtak. A lakosság csak akkor jött az utcára, ha valami sürgős volt. Oroszul beszélő ember a faluban a Tálos János bácsi meg a Dóczi Mihály bácsi volt. Ők sokáig voltak az I. világháborúban orosz fogságban és ott megtanulták az orosz nyelvet.

Egyszer elvoltunk a Liszthordó úthoz lelőtt döglött lovakat temetni. Ki voltunk rendelve. 5 döglött ló volt. Egyszer csak jött ám egy kozák csapat 10-12-en lehettek. Olyan járőr félék voltak. Odaértek hozzánk és a tiszt rám mutatott és azt mondta, hogy némecki szoldát, csak kivetkőzve civilbe. Velünk volt a Tálas János bácsi. Isten nyugosztalja az kimagyarázta a valóságot. Fene tudja mi lett volna, ha ő nem lett volna ott! Hiszen háború volt. Simontornya és Dég környékén még dörögtek a fegyverek!

A falu élte a rettegős életét. A ruszkik éjszaka is jártak. Csak figyeltük a kutyák éjjel merre ugatnak, vajon merre mi történik. A boltok, a kocsma, a hivatal be voltak zárva. Előtte, amit tudtunk, meg amire tellett, bevásároltuk.

Nagyon be kellett osztani mindent. Cukor, só, petróleum, ezek voltak a legfontosabbak. Miszlán még akkor nem volt bevezetve a villany. Csak a háború után lett villany a faluban.

Hát aztán voltak dolgok, történések. Ahogy bejöttek az oroszok, a báró kisasszony itt maradt. Az anyja és Mirkó, a bátyja még időben elmenekültek. A Lili kisasszony később akart elmenni nyugatra. Egyébként rettenetesen sokan elmenekültek az oroszok elől nyugatra.

Szóval a Lili is hallotta, hogy az oroszok üldözik a burzsujokat, hercegeket, bárókat, földesurakat. Így aztán a báró kisasszony elment az egyik cselédjükhöz, a Deresékhez, ott a pusztában. Rossz rongyos szoknyát, réklit vett fel, bekente magát korommal és leült a véka kukorica mellé morzsolni. Amikor jött az orosz, mert azért járták a

házakat, családokat. Ránézett a báró kisasszonyra, az meg visszanézett rá, és a nem normálisok vigyorával válaszolt. A ruszki meg azt gondolta nem csak koszos meg rongyos, még bolond is. Azt mondta a ruszki: durák! (bolond). Bezzeg, ha tudta volna, milyen gyönyörű lányt takar a kosz!

Egyszer, amikor a pusztában a cséplőgépnél dolgoztunk, jött arra lóháton a kisasszony, úgy megbámultuk mi, gyerekek! Olyan 16-17-18 évesek voltunk. Aztán egyszer összeszedte magát és egy éjjelen elment keresztül a fronton, átszökött Jugoszláviába. Azért elég bátor volt, hogy ezt meg merte csinálni. Úgy tudom, szerencsésen eljutott Svájcba, ott élte le az életét.

Aztán idővel vagy megszoktuk az oroszok jelenlétét, vagy lehet, hogy csak belefásultunk. Meg volt azért köztük jobb ember is. Baj csak a frontról megszököttekkel volt. Azok zabráltak, követelőztek, gorombáskodtak, aztán jöttek a járőrök és összeszedték őket.

Voltak nyelvi félreértések is. Például bement az egyik katona a Horváth Örzse nénihez és kérte a vinót (bort). Erre azt mondta az Örzse néni: Édes fiam én már öreg vagyok ahhoz, a Juliska meg nincs itthon. Abban az időben falun a tutyi volt a divat. Az egyik katona bement az egyik házhoz és köszönt, hogy „drásztutyi”. Azt mondja az öregasszony: hát elég rossz, de a tavaszra kötök újat. Úgy értette, hogy rossz a tutyija.

Zabrálni szerettek, felkutattak mindent. Voltak köztük olyan részéről is a Szovjetuniónak, ahol talán még nem is láttak órát. Az egyik háznál a katona nem talált karórát. Így hát elvitte a vekkert. Másnap visszavitte. A hátulját levéve egy döglött légy volt benne, de az óra nem ment, mert lejárt. „Nye dobre (nem jó), masiniszt kaput” - mondta a ruszki. A később feleségem lett Tóth Erzsébet családjához is bementek. Ott nem találtak mást, mint egy másfél literes üveg kölnit, amit a család a báróéktól kapott régen. Miután nem találtak mást, ezt a kölnit elvették, megitták. A kölniben alkohol volt, ettől beittak, énekelve mentek a Kis utcán és bűzlöttek a kölnitől.

Közben kimozdult a front. Simontornya és környékbeli községek sokszor cseréltek gazdát. Egyik nap a Bányi rétre kényszerleszállt egy orosz harci gép. Valahol Sárállás felett egy magyar vadász lelőtte. Az a gép kevés javítással fel tudott volna szállni, de a miszlai nép megrohanta, szétszedték. A gumikerekekből lábbelit, sarut csináltak. A benzint elhozták. Minden nap járt le a nép valamiért. Minden kellett a gépről. Utána Ludmillánál arra az egyenes táblára lezuhant egy

négymotoros Liberátor amerikai bombázó. Nagy darabon, kb. 5 holdon szétszóródva rengeteg bádog. Meg minden, ami a gépen volt. Volt, aki talált ejtőernyőt, hazavitte, inget csinált belőle. Már le volt rongyolódva a nép. Minden kellett. A repülőnek az oldal bádogját hordta haza a nép. Nem is tudta, hogy mit csinál belőle, de vitte. Csavarokat, csöveket. Volt, aki azokból a csövekből csinált pálinkafőzőt, nem is egy ember.

Közben ruszkik nélkül sosem voltunk. Jöttek-mentek. De éjszaka már nem kellett figyelni, rettegni. Olyan volt, hogy a frontról szököttek betörtek valakihez, elvitték a bort, vagy valakinél ráakadtak a kolbászra, és azt vitték el. A front pedig még mindig itt volt Simontornya felett. Annak ellenére, hogy 1945. február 12-én Pest után Buda is elesett.

A nagybátyám, Vaszari Imre tüzér őrmester is ott esett fogságba. A bátyám végigélte, végig harcolta Budapest ostromát. Bent Pesten voltak egy darabig. Az oroszok körülfogták a várost, lőtték-bombázták. Bátyámék is lőtték vissza őket, de már gyengék voltak az oroszokkal szemben. Fogytán volt az élelmük, a muníció is. A tüzér lovakat - mert akkor még lovak vontatták az ágyút - beterelték a Vígszinházba. A lovak is éhesek voltak csak úgy rágták az ajtó szárfákat, a képek keretét. Az öltözőkben csak úgy bólogattak a földig érő tükörbe. Egyszer kaptak egy belövést és két ló megdöglött. A civilek felmerészkedtek az óvóhelyről – a pincéből - és széttrancsirozták a lovakat. Vitték a lóhúst. Nemcsak a katonák szenvedtek, hanem a civil lakosság is. Se élelem, se világítás. Víz is kevés volt. Ha szűnt a harci zaj, némelyik civil felmerészkedett és elment vízért. Lent a pincében összezsúfolva gyerekek, öregek, betegek. Maguk a katonák se tudtak enni, csak ha kicsit szűnt az ágyúzás. Akkor vittek nekik is.

Éppen meghozták az üteg ebédjét. A pincéből felmerészkedett egy asszony és odament hozzájuk. Könyörgően azt mondta: Három kisgyereke van lent a pincében és hét napja szinte semmit nem ettek. Ők, a katonák összenéztek és a saját adagjukból több mint felét neki adták az asszonynak. Kenyeret is adtak neki. A bátyám mondta, hogy őnála vésztartaléknak volt a zsebében kockacukor arra az esetre, ha nem kapnak enni. Az enyhíti az éhséget. A cukrot is nekiadta a szegény asszonynak. Az végül annyi élelmet kapott, hogy másnak is jutott belőle. Hát a cukor szinte életmentés volt a gyerekeknek, mert annak már régen híre-hamva se volt. Lerombolták Budapestet. Sokat nélkülözött és szenvedett a lakosság. Minden kifogyott, ami az ember

szükséglete az éléshez. Aztán a bátyámék ütege is kiszorult Budára. Pest elesett, elfoglalták az oroszok. Budán egy ideig még tartották magukat, de aztán Buda is elesett.

Amikor a harcok továbbmentek, a lakosság előmerészkedett a pincékből. Csak a romhalmazt találták. Mindenki ment megnézni a lakását és nagyon sokan lebombázva találták, összedőltek a falak, összetörve a bútorok. Odaveszett mindenük. Szedték össze a ruhájukat, bútorokat, ami maradt. Volt, aki lent az óvóhelyen, a pincében szült. El lehet képzelni azt az állapotot. Se víz, se élelem. Vagy beteg meghalt. El se tudták temetni mindjárt. Mert lőttek. Volt olyan is, hogy valaki elment vízért és útközben agyonlőtték.

Az emberek próbálták felkeresni az olyan helyeket, ahol élelmet sejtettek. Ezt a sok szenvedést, félelmet, nélkülözést nehéz szavakkal kifejezni.

Bátyámat a Bécsi kapu környékén románok fogták el. Nagyon szégyellték, hogy náluknál civilizálatlanabb embereknek kellett megadni magukat. Mondta is nekem: nem lehet kifejezni azt az érzést, amikor egy katonának el kell engednie a fegyverét!

Beterelték őket egy háztömb udvarára. Előző éjszaka pont ennek a háznak az emeletén voltak elszállásolva. A románok pont ahhoz a falhoz állították őket, amelyik felett a szállásuk volt. A románok a szemben levő fal mellett helyezkedtek el. Felötlött bennük, hogy talán a románok le akarják őket lőni. Sötétedés után néhányuk felszökött a volt szállásukra. Tudták, hogy otthagytak egy villámgéppuskát. El voltak rá szánva, hogy ha a románok elkezdenek lőni a lent levő fegyvertelen társaikra, ők odafentről lekaszabolják őket! Erre szerencsére nem került sor, de hát egy háborúban minden előfordulhat!

Miszlán összeparancsolták a férfiakat, fiatalokat és elvitték őket robotra. Vittek engem is. Simontornyán felül, Igar, Mezőszilas és Dég környékén dolgoztunk. Utat kellett javítanunk. Ez a környék ötszörhatszor cserélt gazdát. Az utat teljesen tönkretették a nehéz járművek: teherautók, tankok, ágyuk. A községekben szétszedtük a disznóólakat, górékat, és minden ment bele az útba. Az út mentén pedig vágtuk a kint maradt kukoricaszárat. Csévéstől, mindenestől. Ott, a kukorica között láttunk letépett emberi végtagokat. Azon az úton vonultak az oroszok. A németek pedig lőtték, bombázták őket. A katonák bemenekültek a kukoricába, és ott tépte őket szét a bomba.

Egyik háznál, Igaron szedtük szét a disznóólat, és mondja a gazda, hogy az úgy van, hogy estefelé megjelennek a német tankok és

lövöldöznek, a ruszkik visszavonulnak. A németekkel közben jön a gyalogság is. Ott vannak 2-3 nap, és visszamennek az állásaikba. El lehet képzelni az ott lakóknak az életét. Ha német jön, ruszkit keres, ha ruszki jön: némecki, némecki szoldát. És házról házra jártak Gondoltuk, innen meg kell szökni. Én voltam, a Tálas Jóska, a Kövér István meg a Tringer Gyuri bácsi. Mi dolgoztunk együtt. Nagy gond volt, hogy az úton nem mehettünk.

Egyikőnknek volt ismerőse Simontornyán. Kértünk tőle eligazítást, tanácsot, hogy merre menjünk. Mondta: a Vámi szőlőhegy felé menjünk. Arra van két csőszkunyhó, ott óvatosak legyünk, mert néha a ruszki őrjárat meg szokott ott pihenni. Hát vegyes érzelmekkel közelítettünk feléjük. De szerencsénk volt. Üres volt a gunyhó. Aztán mondta az illető, hogy menjünk a Kapos-híd felé. Fel van robbantva, de tettek gerendákat a híd mellé, azon át tudunk menni, ha szerencsénk van. Közben állandóan hallottuk a géppuska és aknavető hangját. Ez kb. éjjel 1-2 óra körül lehetett. A hold világított, nagy szerencsénkre. Amikor a hidat megközelítettük, a Kapos mellett végig olyan 15-20 méter széles iszap volt. Hát azon át kellett gázolni. Javasoltam a társaimnak, hogy deréktól lefelé vessünk le mindent, esetleg a bakancs maradjon a lábunkon. Mert nem tudjuk, mikor érünk haza és abban a vizes ruhában megesz a fene bennünket. Hát így is volt. Amikor átértünk, a bakancsot kitörültük száraz gazzal, meg a lábunkat is megtörültük. Felvettük a száraz gatyát, nadrágot. Aztán jött még a neheze: átjönni a Kaposon, egy szál gerendán. A Kövér István meg szédülős volt. Szerencsére én nem. Rábíztuk magunkat a szerencsére meg a Jóistenre. Megfogtuk egymás lapátnyelét és elindultunk. Hát sikerült. Megálltunk, felsóhajtottunk. Egyikőnk se szólt semmit. Hallgatóztunk. Megütötte a fülünket a nagy kutyaugatás a Vámi szőlőhegy felől. Majd kiabálás, női sikoltozás. Összenéztünk. Valamelyikünk mondta csendesen: menjünk!

Végig a Kapos parton jöttünk. Figyeltünk. Ha a köves úton jött valami jármű, akkor odaálltunk a fűzfa bokor mellé. Valahol a volt téglagyár környékén jöttünk ki a Kapostól. Mindenhol az úttól távol jöttünk. Szinte úgy szöktünk be a faluba, hogy senki észre ne vegyen bennünket. Itt is voltak állandóan ruszkik és nehogy valaki bemondjon bennünket. Hát abból aztán baj lett volna. Nagyon elfáradtunk. A többi társak egy hét múlva jöttek haza. Hát aztán volt még egy-két ilyen robotba menés. Robotnak neveztük. Györkönyön túl, annak környékén lövészárkot ásattak. Készültek valami német ellentámadásra. Én

Nagydorogon voltam többedmagammal. A vasútállomáson vastag fákat rakodtunk. Valamelyik erdőből hozták és szállítottuk a bajai hídhoz, mert az is fel volt robbantva. A németek minden hidat felrobbantottak. A vonatok Pécs-Budapest között nagyon sokáig nem tudtak közlekedni. Csak Nagydorogról volt budapesti közlekedés. Ott is csak a tehervagonokban vagy a vagonok tetején lehetett utazni.

11. NEHÉZ ÚJRAKEZDÉS

Aztán az idő lassan járt, a front is eltávolodott. A természetet, azt nem lehet leállítani. A lakosság is mozgolódott. A nincs az nagy úr. Megkezdődött a hiányzó dolgok beszerzése. A talált ejtőernyőből inget varrtak.

Hallottuk, hogy Ozora határában van egy tábla cukorrépa uraságí földön. Elmentünk szekérrel és hoztunk belőle. Már nagyon hiányzott a cukor. De ment mindenki. Abból reszelt anyám a mákos, darás tésztára. Még rétest is sütöttek vele. Akkor hoztak valahonnan cserélni melaszt. Ronda fekete volt, de nem volt más. Adtunk érte babot.

Miszlán villany még nem volt. Persze aztán semmi sem volt, ami az árammal kapcsolatos. Petróleumlámpával világítottunk. De petróleumot sem lehetett kapni. Esetleg feketén. Városról hozták, valami ennivalóért.

Dohányáru sem volt. Elmentünk a Zubor Laci barátommal gyalog Nagydorogra. Ott rengeteg dohány volt, mert a dohánybeváltós nagyraktárból az emberek széthordták a front alatt. Megvettük olcsón a fűszerestől, hazahoztunk kb. 15 kg-ot. Itthon kisimítottuk és elvittük gyalog még Iregszemcsére is, pedig az kb. 35 km-re van. Hú, a dohányosok megörültek neki. Többszörös árat kaptunk érte. Na, de ezt megcsinálni! Nem mindenki vállalta volna a strapát. Ehhez szívósság, kitartás, akarat kellett. De megérte. Hiszen azért csináltuk olyan lelkesen. Egy ilyen veszek-eladom fordulón egy fél tehén árát lehetett keresni.

Aztán lassan tavasz lett. Magyarország felszabadult 1945. április 4-én. De erről majd később.

Nagyon elszakadt, elhasználódott az emberek lábbelije. Szinte mezítlábas nyomokat hagytunk el. A rászorultság mennyire meg tudja tanítani az embereket! Nyári viselő lábbelinek a lezuhant repülő gumikerekéből sarut csináltak. A külső gumiból lett a talpa, a belsőből

a pántok. Nekem is volt ilyen sarum! Megvékonyítottam a talpát és a célnak megfelelt.

Hallottuk, hogy Simontornyán sok bőr van - ugye ott is széthordták a bőrgyár raktárát - de más semmi sincs. Se élelem, se állat. Felpakoltunk babot, krumplit, zsírt, csibét, aztán elmentünk. Mindig valakivel mentem. 2-3 személy, ez így volt jól. Többel nem volt jó üzlet. Odaértünk Simontornyára. Találkoztunk egy emberrel, mondtuk neki, mit hoztunk. Hú, megörült neki. És cseréltünk bőrt, talpnak valót is. Panaszkodtak, hogy semmi állat nincs. Megegyeztünk, hogy hozunk kiskacsákat. Vittünk is. Visszafelé meg hoztuk a bőr minden fajtáját.

A bőrt elvittük Döbröközre. Ott lakott egy Babodi nevű suszter. Az megvette, amennyit csak vittünk. Csináltattunk nála magunknak meg a családnak lábbelit. Onnan hoztunk kiskacsákat. A suszter lánya jött velünk a faluba kacsát keresni. De milyen szívesen jött! Mire még egyszer mentünk, elhozta a barátnőjét is. Hát sűrűn kellett menni, mert a lábbelit fel kellett próbálni, hogy jó legyen… Igaz, akkor már a vonatok legalább Pincehelyről Pécsig közlekedtek.

Megkezdődött a cserevilág. Eleinte Budapestre csak Nagydorogról lehetett menni, mert Pincehelytől végig felrobbantották a hidakat a visszavonuló németek. Levágtuk a malacot, be a hátizsákba, meg egy plédet is. Fel kellett készülni a vonattetőre. Ugye eső is lehet, meg aztán ott fújt a szél. A vonat olyan körülbelüli időre jött. Valami iszonyú volt az embertömeg. Megrohanták a tehervonatot. Volt zárt vagon, de a legtöbb nyitott, valamit szállított. Tele volt a vonattető néppel zsúfolásig. Nem volt olyan út, hogy valaki le ne esett volna.

Kezdetleges volt még akkor a rend. Megalakították a rendőrséget, a vámosokat. Amikor megérkeztünk Pestre, a vámosok vártak bennünket, de mi nem álltunk meg, csak mentünk a piacra. Az a szerencsétlen pesti nép elhozta otthonról, amit csak tudott nélkülözni. Ékszert, ruhát, mert enni kellett. Többek között hoztam én is akkora kősót, mint egy fél káposztáskő. De kellett. Aztán még többször is elmentem. Hoztam olyasmit is, amit anyám el tudott adni. Muszáj volt a családból valakinek megmozdulni. A megélhetésért, a valamiért sose röstelltem tenni. Elvem mindig az volt, hogy kimozdulni és előrelépni.

Az idő járt, megkezdték az újjáépítést. Helyreállították a hidakat, ami az ország vérkeringésében a legfontosabb volt. A Pécs-Budapest vasút megindult. De akkor is tehervagonon lehetett csak menni, személyszállító kocsi nem volt. A legtöbb kint maradt nyugaton. Most már Pincehelyre mentünk az állomásra. Közben Pesten egy-két üzletbe,

ami épen megmaradt, vittek árut, de a nép meg volt bolondulva. Jött a hír, hogy ezt is lehet kapni, meg azt is. Mindent megvettek.

Egy sztori: Tiborcz Jani sógor is elment, vitt hátizsákban valamit eladni és elment az üzletbe, amit mondtak. A tömeg óriási volt, ő pedig egy nagyon ideges típusú ember volt. Éppen hoztak egy teherautónyi árut, de ahogy rakták le, úgy vitték is. A sógor úgy mondta: Előttem vásárolt egy nagy valagú kurva, az mindent megvett. Csak egy stóc tányér maradt. Mérgében megvette. Jöttek haza éjjel a pincehelyi állomásról, csapatostul. Odaértek a Nagy Béla házához, akinek a járdája hasított akác volt. Rálépett. Sáros volt. Elcsúszott hanyatt. A tányérok a hátizsákban voltak, mind összetörtek. Na, jól megérte neki. Ez a sztori annak érdekesebb, aki a sógort ismerte. (Igencsak indulatos ember volt!)

Aztán jöttek a cserések Pestről. Faluról meg mentek Pestre. Tudom, láttam, kecske is utazott a vonat tetején, meg tyúk, kakas, malac is. Láttam többször, hogy a kakas kiszabadult és nagy hanggal leröpült a vonat tetejéről. Hát ezek a dolgok egy kicsit humorosak is, de szomorúak is. Hogy mi mindent kellett átélni az embernek!

Az infláció meglódult. Már nagy számokban fejeztük ki magunkat. Elég sűrűn követték egymást a dolgok: mindenki csak várt, figyelt az ismeretlenségbe. Mert annyi mindent mondtak, hogyan lesz, mint lesz. 1944 decemberében megalakult Debrecenben az ideiglenes magyar kormány Dálnoki Miklós Béla vezetésével. Hát erről nem tudok írni szinte semmit. Egy kis reménysugár azért jött a lelkekbe. Drukkoltunk, hogy legalább magyar ember legyen a vezető. A propaganda, az pedig mindig dolgozott. Jöttek rossz hírek is – jók is. Szájról szájra ment és jött a hír. Jöttek eddig nem hallott szavak: földosztás, kolhoz, brigádok, szakszervezet, államosítás, Itt aztán olyan bonyolult dolgok voltak, hogy ezzel a 81 éves fejjel elég visszaemlékezni. De azért még van annyi, hogy erre az öreg fejre ne panaszkodjak. Hál Istennek.

Aztán 1945 márciusában megkezdődött a földosztás. Megalakultak a földosztó bizottságok. Persze ez is elég vegyes intelligenciájú volt. Minden szentnek maga felé hajlik a keze, mondja a magyar közmondás. Meg hát ugye sógornak-kománák a javából… Volt, aki olyant kapott, hogy rajta volt még a múlt évi kukoricaszár, volt, akié el volt vetve őszi gabonával. Na tehát ez így ment. Aztán nem zajlott ám ez le hangos szó nélkül, volt vita, kiabálás.

Mi is kaptunk öt holdat. Egy holdat az ölfás lapon, az el volt vetve lucernával. 4 holdat meg az erdőföldön, közvetlenül a belecskai

határnál. Az erdő szélén, a sorompóhoz dőlt ki, azt azóta is Mező-sorompónak hívják.

Ezeket a felosztásra kerülő területeket az uraságoktól vették el. Hagytak nekik kb. 100 holdat, ha jól tudom. Az uraságok elmenekültek az oroszok elől, a kastélyhoz közeli lakosok pedig elkezdték széthordani a bútorokat, egyéb tárgyakat a kastélyból. Különös azért az ember. Mennyire meg tud változni, vagyis kivetkőzni emberi gondolkodásából. Például: Itt a szomszédban a községházán lakott a főjegyző. Az is elmenekült nyugatra a beteges feleségével és 3 gyermekével. Ami maradt holmija, azt széthordták. Még az is vitte, aki akkor a gazdagok közé sorolta magát és templomba járó volt. Nem törődött azzal senki, hogy az a szegény jegyző még vissza is jöhet és kellhet neki az a bútor. Én semmit sem hoztam át, pedig szegények voltunk.

Aztán a földhöz jutott új gazdák hozzákezdtek a földműveléshez. Először is akinek olyan jutott, hogy rajta volt a kukoricaszár, azt le kellett takarítani. Volt két kis tinónk, szarvasmarhánk, elkezdtük a szántást. De volt olyan, akinek csak egy tehene volt, az összefogott a másik egytehenes gazdával. Baj volt a művelő eszközökkel is, mivel több lett a gazda, ezért hiány lett belőlük. Nemigen volt eke, taliga, fogas, henger, kapálóeke, stb. Szembeszomszéd volt a Blum Konrád bácsi, a kovácsmester. Szinte éjjel-nappal dolgozott. Csinálta, javította a régen félredobott művelő szerszámokat, szekereket, kocsikat.

Mi fiatalok nagyon vágytunk a szórakozásra. Minden héten rendeztünk bált, ahol üres szobát találtunk, a felső kastélynál, a Kürschner-háznál például. Bék Sándor bácsi, meg az Eger Sándor bácsi harmonikázott. Akkor új nóták nemigen születtek, az oroszoktól vettünk át párat: Kicsi lányom a gyévuska, meg a Tábori tűz. Erre is táncoltunk.

A pengő egyre rohamosabban romlott. Sok milliárd pengő nem ért semmit. Aztán 1946 aug. 1-re megjelent az új forint. Jött egy nagy zűrzavar, össze-vissza beszéltek. Munkáshatalom. Tiéd a gyár, magadnak építed. Le a burzsoáziával. Azé a föld, aki megműveli.

Szerveződni kezdtek a pártok: Kisgazdapárt, Szociáldemokrata párt, Parasztpárt, Kommunista párt. Jöttek a szónokok. 1945 tavaszán valamikor a Kisgazda párt került hatalomra, Tildy Zoltán lett a vezér. Aztán Nagy Ferenc is lett vezér egy darabig. Utána 1947-ben valamikortól jött a Hazafias népfront, Rákosi lett a vezér. Addig a Szovjetúnióban élt, nem tudom, milyen hosszú ideig. Az ott beszerzett

feleségét is elhozta, valami kirgiz, vagy mi volt. De olyan volt a nő, hogy a rossz gyerekeket lehetett volna vele ijesztgetni…

Hát ezek aztán nem húztak a magyar emberhez, Rákosit a ruszki vezetők irányították, az ő szájuk íze szerint.

Közben aztán a rend kezdett helyreállni. Budapest romokban hevert, az összes hidat felrobbantották a visszavonuló német csapatok. De valamelyiket megmentették a magyarok, azt hiszem, hogy hatástalanították a gyújtószerkezetet. Így mondta a szóbeszéd.

A nép meg tette a dolgát. Szántott-vetett. Mi fiatalok megalakítottuk a Katolikus és Protestáns Legény és Leány Egyletet. Felutaztunk ketten már nem tudom kivel a budapesti Kalot Központba működési engedélyért. Én voltam ennek az egyletnek az elnöke. Vezetőnk egy Veszprémi nevű tanító volt. Picike feleséggel egy picike házaspár, a férfi nagyon humoros volt, akár a Kabos.

Időközönként mi fiúk-lányok összejöttünk az iskolában. Jó volt. Színdarabokat tanított a tanító. Én játszottam Janót, a hős katonát. Azt énekeltem: „Há Jánó végigmész a kesztölci főutcán, utána pislogja, ki csak látja, minden lány”. Nagy sikerünk volt. Hú, de régen volt! Erre most megálltam egy pillanatra. Jó rá visszaemlékezni. Azt is jó tudni, hogy olyan közkedvelt voltam. Ezt éreztem. Én a szegényebb réteghez tartoztam, de jöttek hozzánk a gazdag gyerekek is. Ránéztiben nem látszott meg a különbség. Mindig volt zsebpénzem, úgy, mint a gazdagoknak. Az is előfordult, mi legények kerültük meg a Fő utcát-Kis utcát zenekarral. Visszafelé mielőttünk már a zenészek előtt táncoltunk. Mondja az egyik fiú: Öregem adj egy százast. Mert a zenészek nem ingyen csinálták. Én pedig tudtam adni!

Meg ruhám is volt annyi, mint bármelyik gazdag gyereknek. De én megragadtam minden jól fizető munkát, télen-nyáron.

Az egyletben színdarabot játszottunk, minden héten bált rendeztünk. Egyszer aztán a Rákosi megszüntette az egész egyletet, mert ez ugye vallási alapon volt.

Városon lassan beindultak a gyárak-üzemek. Vidéken is először az erdészetek kaptak pénzt, hogy tegyék rendbe és pótolják a hiányt az erdőben.

12. FIATALSÁG, LEGÉNYÉLET

Na, most más téma. Magamról és az akkori, vagyis a háború utáni életünkről:

Eljártunk a lányokhoz, kártyáztunk, énekeltünk. Azért jól feltaláltuk magunkat. Akkor még sok fiatal volt Miszlán. Emlékszem arra, hogy Mikulást mentünk köszönteni sok lányos házhoz. Felöltöztünk én meg a Nyirati Jóska angyalnak. Én az Etus néném hálóingét vettem rám. Meg volt szárnyam is. Zubor Laci és a Balaskó Béla barátom ördögnek öltözött. Moring Jancsi meg bundás Mikulásnak. Meg volt még csomó kísérő haver. Hát elejével még ébren voltak a házaknál. Az első lánynak vettünk ajándékot, a többinek nem. Amíg mi beöltözöttek bent voltunk a családnál, lánynál, addig a kísérő haverok kint a konyhai részben csentek valamit, amit elvittünk a következő lánynak ajándékba. És mindenhol megkínáltak bennünket. Pedig voltunk ám vagy 12-14-en. Aztán az történt, hogy a Kövecses Bözsiéktől elvittük a nagy aszparáguszt cserepestől. Csodálatos szép növény volt. Lehőczékhez vittük. Ott három lány volt. A két család nagyon haragban volt egymással. Aztán Kövecsesék megtudták, hogy a csodálatos aszparáguszuk Lehőczéknél van. Így hát követelték vissza, mert az övék. Azok nem adták, mert ugye a lányok kapták ajándékba. Ezek szemben laktak egymással, és kiabáltak minden csúnyát.

A többi háznál szerepelt szép tányér a falról, tál, szoknya…Ott lebuktunk, mert a megajándékozott lány megismerte, hogy ez a Terike szoknyája. Az egyik háznál a kísérő kollégák rátaláltak egy egész tepsi almáslepényre, még fel sem volt vágva, de ez senkit sem zavart… Kint az utcán ettük, tördeltük, meg jókat nevettünk, röhögtünk, mert ugye ebben volt egy kis csibészség is. A másik háznál a kollégák megtalálták a keszőcét (cseresznye, meggy, szilva, alma, körte összefőzve nagy fazékban). Marékkal kicsavargatták a levéből és megették. A fiatal az mindig éhes. Már közel éjfél volt, gondoltuk, abba kellene hagyni. Az idő előrehaladt, meg aztán a minden háznál megkínált haverok kezdtek kajlák lenni. Vagyis a sok pohár bor megtette a hatását.

Mindig szívesen emlékeztem vissza a legényéletre. Sokan voltunk haverok, mindig jól megértettük egymást. Veszekedés szinte sose volt. Ha valamelyik mégis kezdte, ha ivott – mert azért a vérmérséklet minden embernél más – azt lepisszentettük, figyelmeztettük a jóra. Aztán udvarolgattunk. Még én is. Eljártunk vidékre is. Ott is udvarolgattunk. Én is.

13. A RÁKOSI-RENDSZER, BESZOLGÁLTATÁS, TSZCS-K

Ez a Rákosi nagyon sok rosszat hozott a magyar népre. Egymásnak uszította az embereket. Nagyon sok ártatlan embert becsukatott, legyilkoltatott, meghurcoltatott. Szinte indokolatlanul ráfogták bárkire, hogy a nép ellensége. A kommunista párt felszaporodott, voltak köztük jó szívű, becsületes emberek is. De odasereglett egy csomó haszontalan, dolgozni nem szerető, nem is akaró, link alak. Ezek aztán nagyon hangosan tudták mondani, hogy éljen Rákosi, meg a kommunista párt. Ezek kaptak helyet a pártbizottságokban, ezek érezték, hogy a hatalom a kezükben van. Járták a környéket. Gyűlést tartottak. Megalakították vidéken a pártszervezeteket. Besúgókat szerveztek. És hogy lássák a főnökeik ott a pártbizottságban az ő fontosságukat, hát ráfogtak valakire valamit és meghurcolták érte. Csinálták, mert tetszett ez a léha élet. Ja, a megszólítás elvtárs volt. Én személy szerint, meg hasonló társaim nem néztük őket semmire.

Maga Rákosi ronda egy ember volt, tele rosszindulattal. Sima kopasz feje volt. Mondjuk úgy nézett ki, mintha fenékkel lenne felfelé.

A Rákosi rendszerben olyan irányt állíttottak be, főleg a párt haszontalan része, mintha haragudni kellene a tanult emberekre, szakemberekre. Ezt azért csinálta az a réteg, hogy lássák a pártban, hogy ők mennyire a munkásmozgalomhoz tartoznak. Kiírták a gyár kapujára, hogy ”Ez a gyár mérnök nélkül dolgozik”. Tönkre is ment ám egy-kettőre!!

Aztán jött a Rákosi által bevezetett beszolgáltatás, amit nehéz volt teljesíteni. A föld aranykorona értéke alapján volt megállapítva a gabona egység. Ezt kellett teljesíteni minden gabonaneművel: búza, rozs, árpa, bab, stb. A zsír egységet pedig a disznó, liba, kacsa stb. darabszáma adta. Az a szegény paraszt eleget koplalt, de le kellett adni, mert jött a végrehajtó. Kegyetlen dolog volt. Lesöpörték még a padlást is. Sok embert lecsuktak, ha nem teljesített.

Disznóvágáshoz engedélyt kellett kérni. Így aztán sokan titokban vágtak. Én azelőtt sok helyen böllérkedtem a faluban, így aztán én is vágtam titokban, feketén. Még mi is feketék lettünk, amikor valami kicsi, eldugott helyen pörköltem. Hogy a disznó ne visítson, fejbe vágtam fejszével, mielőtt leböktem. Ott nem lehetett hibázni, egy ütésre el kellett találni, mert akkor disznó még jobban visított volna. Aztán mehettem volna a dutyiba. Sok volt az árulkodás, sok volt a besúgó, de körülbelül tudtuk, ki az.

Aztán kezdték megalakítani a TSZCS-ket. (Termelő Szövetkezeti Csoport). Először jobban a pusztákon kezdtek bele. Nehéz 2006-ban

visszaemlékezni, de talán 1947-48-ban történt. A primitívebb népcsoportnál: akinek szépet-jót ígért a propaganda. Mert aztán volt szöveg!

A miszlai Belmajorban olyanok alakították a TSz-t, akiknek minden mindegy volt: Cseh Pista, Bors János, Földes János, stb. Ezek aztán kibelezték a kastélyt. Az évszázados fákat kivágták, eladták. A kastély parkot kopasszá tették. A volt magtár előtt volt egy nagyon régi szilfa. Ismertem, mert ott volt a szérűskert. Ott csépeltük a gabonát és az egész arató banda, cséplőbanda (akkor úgy hívtuk a munkáscsapatot) a kiterjedt lombja alá fért, és ott szoktunk reggelizni, ebédezni. Olyan vastag volt a törzse, hogy három ember sem tudta volna átfogni. Hát nekiestek ezek a barmok, kivágták. Felvágták méterbe és eladták. Ezek az emberek évekig így kínlódtak, tengődtek. A termelésük gyenge volt. A banktól, ami pénzt csak lehetett felvettek, eladósodtak.

Közben folyt az újjáépítés. Szörnyű állapotban volt az ország. De mindenki dolgozott a maga területén. Én csak a magam körüli dolgokról tudok írni, ahogy vissza tudok emlékezni 50 év távlatából.

Tettük a dolgunkat. Később épültek birkatenyésztő farmok, ahova aztán Miszláról is jártak dolgozni.

14. A 60-AS ÉVEK

Akkor, abban az időben, kb. 1963-tól, jól kiszámítható volt minden. Amit termeltünk, el tudtuk adni megfelelő áron. Ha a disznó megellett 12-őt, tudtuk, hogy hat hónap múlva ezért mennyi pénzt kapunk. Aki kicsit is szorgalmas volt, tudott építkezni, új bútort venni.

Ezekben az időkben minden ősszel a fináncok járták a falvakat, ellenőrizni, hogy kinek mennyi bora lett. Ugyanis meg volt határozva, hogy mennyi lehet. Ha több volt, azért adót kellett fizetni, de a furfangos falusi nép a fölösleget eldugta. A fináncok is dörzsöltek voltak és előfordult, hogy megtalálták. Ugyanígy tilos volt több őrölt paprikát előállítani, mint amennyire a családnak szüksége volt. Hát persze hogy szemet szúrt a mi 360 füzér paprikánk. Rá is kérdezett a finánc a nagy mennyiségre. Erre a feleségem azt felelte neki: - Nézze, van nekem 4 testvérem, meg itt vagyunk mi is. A finánc elgondolkodott és kénytelen volt elfogadni ezt az érvet.)

Miszlai viszonylatban addig 80-90 %-ban zsúpos házak voltak. Ekkortájt mindenki lecserélte a zsúpot cserépre. Talán 2 vagy 3 ház

maradt zsúpos. Aki nem építkezett, az átalakította a szobákat. Fürdőszobát csináltak. Az országban épültek új falvak, városok, gyárak utak, iskolák, tornatermek, korházak. Igényesen öltözködhettek az emberek. Mindenkinek volt munkahelye. És még valami: nem voltak éhező gyerekek az óvodában, iskolában. És most a rendszerváltás után ezt mind „átkosnak” nevezik. Szerintem annak az agya átkos, aki ezekre a felsoroltakra ezt a szót kitalálta. Amikor Pécsen voltam a szívklinikán pacemaker beültetésre, kijöttem az udvarra, műtés után lábadoztam. Felnéztem a nagy korházi épületre, na, mondom magamban, ez is az „átkosban” épült. Jól felszerelt és helikopter leszállóval ellátott kórház a pécsi. Már mennyi embert meggyógyítottak ott, és még ezután mennyit fognak!

15.AZ ALSÓPÉLI ÁLLAMI GAZDASÁG: A KEZDETEK

Én 1945 után csépeltem, arattam, erdészethez jártam dolgozni. Facsemetét ültettünk, kapáltunk, stb. Aztán 1947-ben kötelezték az erdészetet, hogy a pincehelyi határ mellett egy Cseszkó nevű 46 holdas táblát ültessen be alma és dió oltvánnyal. Ott a vezetők velem tárgyaltak, alkudtak a gödörásás és az ültetés darabbéréről. Az egész társaságnak én alkudtam ki a bért. Ki mennyit csinált, annyit kapott. Elég jól kerestünk. Utána egy páran mi ottmaradtunk, és az eltelepített gyümölcsösben dolgoztunk. 1949-ben aztán megalakult az Alsópéli Állami Gazdaság, melyet köteleztek, hogy vegye át a 46 holdas Cseszkót. De ez a gyümölcsös akkor már egy éve a Gyümölcstermesztő Vállalaté volt. Vezető kertésze Katona Gusztáv volt. Tőle vette át a területet Alsópél 1949 őszén, rögtön a gazdaság megalakulásakor. És amikor átvették a miszlai Cseszkót, a vezetők engem is megismertek. Aztán 1950 februárjában elküldtek Mohácsra 3 hónapra mezőgazdasági tanfolyamra, vezető képzőre. Amikor hazajöttem, növénytermelési brigádvezető lett a beosztásom. Bizony nagyon kezdetleges volt minden. A mezőgazdasági művelésre alkalmas szerszámok nagyon régiek és elhasználtak voltak. 1950-ben csak ökrök és lovak voltak. Meg a kézi erő. Volt egy Ford márkájú kistraktor az uraságtól, de az csak darálót hajtott, vagy fűrészgépet a bodnárműhelynél, mert nekik kocsikat meg szekereket kellett csinálniuk. Meg hát az a traktor kis lóerővel is rendelkezett.

Ebben az időszakban, az országban több helyen is megalakultak az állami gazdaságok. Számukat nem tudom. Ezek a megalakult állami gazdaságok előnyösebb helyzetbe kerültek a tsz-ekkel szemben. Mert a régi szakemberek, intézők, stb. igyekeztek ezeknél a gazdaságoknál elhelyezkedni. Az alsópélibe is egy fiatal, agilis, nagy tudású szakember került agronómusnak: Géczi Károly. A gazdaság vezetője pedig Módi János lett, akit a párt küldött. Ő viszont nem szólt bele a gazdasági dolgokba. Szóval olyan rábólintós ember volt. Ez a Módi Jani nem sokáig volt ott, mert bevitték a pártbizottságra valami munkatársnak. Jött helyette a Somogyi Jóska 1950 őszén. Ő még „gazdaságvezető" volt. Rá egy évre, 1951-ben jött Kittl Mihály, ő viszont már „gazdasági igazgató" lett. Somogyi Jóska meg, mint pártember, személyzetis lett. Ez a Jóska már az okosabb és intelligensebb vezetők közé tartozott.

Közben az idő járt, a gazdaság is fejlődött. Megérkeztek az első G-35-ös (Hoffer) traktorok és egyéb munkagépek is jöttek.

Érdekes megemlíteni, hogy ezt a gazdaságot is kötelezték arra, hogy gyapotot termesszen. Ez a hülyeség biztosan nem egy magyar szakembertől származott. Így hát Alsópélen is vetettek kb. 40 holdat. Nem vált be. Azoknál a gazdaságoknál, ahol még nagyobb volt a gyapot vetésterülete, még nagyobb volt a veszteség.

Nekem is volt egy brigádom, Tövis tanya volt a központi gyülekező helyünk, ahol konyha, szerszámraktár és szállás is volt. A terület 620 hold volt, ezen gazdálkodtam. A brigád Miszláról, Nagyszékelyből, Udvariból volt. Miszláról volt 5 pár lófogatunk. Ehhez nagyobb munkára gépeket is kaptam a központtól. Igyekeztem mindent jól csinálni. Előnyöm az volt, hogy addig is mezőgazdaságban dolgoztam. Így ismertem a növénytermesztést, meg a tanfolyam is bővítette tudásom. Meg előtte is mindig emberek között dolgoztam, így ismertem a közösség törvényeit. Bent a központban hetente volt a brigádoknak gyűlés, és ha nem is voltam ott, akkor is visszahallottam, hogy példaként állították a többi brigád elé a Mező brigádot. Hát jó volt hallanom.

16.ALSÓPÉL FEJLŐDIK

Megérkeztek az első erőgépek: G-35-ös körmös traktorok és a hozzávaló ekék, tárcsák vetőgépek, stb. Ezek a körmös traktorok emberpróbáló, embert tönkretevő gépek voltak. Fülke nélküliek voltak,

a kerekeken jókora vaskörmökkel. Az óriási, egyhengeres motor miatt döcögős, rázós gépek voltak. Bizony, az a traktoros, aki ezen dolgozott hosszú éveken át, annak az egészsége megsínylette. Ráadásul hideg, őszi esős időben szántottak éjjel-nappal, a traktorosok váltották egymást.

Ezek a gépek kb. 1951-52-ben jöttek a gazdaságba. Megkezdték a traktoros képzést. Kellett a traktoros. Aztán valaki ott a minisztériumban kitalálta, hogy mivel egyenjogúság van, a nők is menjenek traktorosnak. Biztos az illető nagy nevet akart magának szerezni. Csak az nem született meg az agyában, hogy a nőnek más a szervezeti felépítése.

A traktoros lányokat a Képes Újság címlapján is propagáltak. A körmös traktoron pirospozsgás nő ült, aki mindig kint van a jó levegőn. Babos fejkendőben vidáman-jókedvűen vezeti fél kézzel a körmös traktort.

Ez a női traktorosság nem tartott hosszú ideig, mert a G-35-ös az országban itt is, ott is kirázta a gyereket a traktorosból. Aztán az orvosok összefogtak ez ellen. Megmagyarázták, hogy ez így nem működik. De lehet, hogy ezért a női traktorosságért is előléptettek valakit. Na, erről ennyit.

Aztán azért megindult az Állami Gazdaság fejlesztése. Alsópél volt a központ. Megnövekedett a területe. Hozzácsatolták Szabatont, Csillagmajort és Alsórácegrest. Meg aztán több tanya is került a gazdasághoz. Az összterületét pontosan nem tudom, de kb. 17.800 kateszteri hold volt. Egy kateszteri hold 1600 négyszögöl.

Pélben megkezdődtek az építkezések. Minden vonalon. A régi cselédlakásokat átalakították 2 szobás, fürdőszobás lakásokká. Majd jó pár év múlva építettek 2-3 szobás kertes családi házakat. De ezt megtették Szabatonban, Csillagmajorban és Rácegresen is. Bevezették a vizet mindenhová.

A régi kastélyban rendezték be az irodákat. Lett igazgatói, főkönyvelői, a szakembereknek pedig főállattenyésztői, növénytermesztői, gépészmérnöki, és nem utolsó sorban szakszervezeti és párttitkári iroda. Valamint könyvelés és bérelszámolás. Itt aztán nem nyüzsögtek a szakemberek. A főkönyvelő valami Józsi bácsi volt. Jó ember volt szegény, minden hónapban jelentkeznie kellett a rendőrségen. Mert ugye akkor az volt, hogy: fő az éberség. Mert az ellenség leselkedik ránk! Ezt nem én mondtam! Józsi bácsi a múltban kadétszázados volt. Egy légynek se tudott volna ártani. Ezt meg én

mondom. De a főkönyvelői szakmához értett. A többi firkász úgy lett összeszedve, hogy aki valami ceruzával már foglalkozott, az már megfelelt! Volt köztük olyan, aki előtte tojásszedő volt. Hát azért többségében értelmesek voltak és volt bennük akarás.

Hanem aztán volt köztük egy nő, aki tanulta a könyvelő szakmát. Egy nagydarab, beképzelt, Pesten kiselejteződött, a falusiakat lenéző, Zsóka nevű nő. Mivel Ő szakember volt, el kellett volna látnia szaktanáccsal a munkatársnőit. Azért is lett fölvéve. Ellátta az őket, de abban aztán sok köszönet nem volt! Az irodai hangulat: tűz és víz lett. Volt olyan lány vagy asszony, aki otthon sírta ki magát.

A Zsóka jó szakember volt, és el is hozta magával a szaktudását, de otthon felejtette a szemérem és szégyenérzetét. Ki akart az kezdeni mindenkivel. Az volt az ember elképzelése róla, hogy másodállásban Pesten az ágyékát árulta. Régi kifejezéssel élve.

Egyszer aztán a Zsóka megbetegedett. Szobája a kastély egyik padlásszobája volt. A fiatal fiúk meglátogatták. A tehenészetből a technikus fiú, meg a gépésztechnikus fiú. Ezeknek a feje tele volt hülyeséggel. Azt mondja a tehenésztechnikus a másiknak, hogy holnap jön a tejellenőr, őneki osztálytársa volt. Rábeszéli, hogy adja ki magát orvosnak és vizsgálja meg a Zsókát. Ezt a tejellenőrt a nő nem ismeri. Meg az nagyon jól meg is tudja játszani az orvost. Mondták a Zsókának, amikor a teát főzték neki, hogy hívnak neki egy orvost. Az meg örült, hogy milyen rendesek ezek a fiúk.

Másnap megjött a tejellenőr. Mondták neki a dolgot, nagyon benne volt. Mondták neki, hogy meg ne ijedj, ez egy bombázó. Aztán elindult a „doktor”. Az orvosi táska a hóna alatt, benne a hallgató, amivel a teheneket vizsgálta. Felment a beteghez a padlásszobába, aminek elég vékony fala volt. Bement. Maga a beteg? Megtapogatta a pulzusát és egy-két dolgot kérdezett. Majd azt mondta nagy komolyan:

- Most mondjon el mindent, ami az életében történt, ne hagyjon ki semmit se. Az álorvos nagy komolyan hallgatta. A Zsóka meg mondta-mondta, még az intim dolgairól is beszélt. A kint hallgatózók meg szorongatott helyzetbe kerültek. Visszafojtott nevetés és visszafogott kisdolog miatt. Amikor befejezte, azt mondta a betegnek, most szabadítsa meg magát deréktól felfelé a ruháitól. Ez volt a csúcs a hallgatózó népnek. Azt mondta az álorvos, hogy írok gyógyszert és a fiúk majd kihozzák Sárszentlőrincről.

Hoztak is neki valamit a fiúk. A Zsóka meggyógyult. Ment dolgozni az irodába és feltűnt neki, hogy nem azok a szomorú arcok

vannak, mint a betegsége előtt. Egyszer aztán megkérdezte az egyik asszonyt, akit a legjobban megbántott, hogy milyen az új orvos, mert nem jól érzi magát és el kellene menni hozzá. Aztán minden nap többet kérdezgetett erről. Végül aztán kiderült minden. A Zsóka összecsomagolt és visszament a fővárosba. Erről az eseményről még nagyon-nagyon sokáig beszéltek Alsópélben.

Most áttérek a Gazdaság életére. Folytatódott a fejlődés minden téren. Megjött az első modern, gumikerekes K-25-ös, fülke nélküli Zetor. Csodájára jártunk, hogy milyen nagy kereke van. Közben a G-35-ös körmös traktorokból is szereltek át néhányat gumisra. Átszerelték őket országúti sebességre. Ezeket aztán szállításra használták. Üzemanyagot, terményt hordtak. Ezek már gyorsabban mozogtak. Majd megjelentek a nagyobb teljesítményű Super Zetorok, több sebességes, fülkés traktorok. Ezek még modernebb gépek voltak. Ha kellett, talajmunkát is végeztek. Ha úgy jött, szállítottak is. Alkalmasak voltak a közútra, el voltak látva rendszámtáblával is. Különben lassan a G-35-ösök kimentek a divatból. Csak fülkével ellátott gépek jöttek. Megjelentek a magyar gyártmányú Dutrák. A kis Dutra 28 lóerős volt. Ez inkább a kertészet részére volt jó. Palántázásra, ültetésre. Volt benne nagyon lassú, mászó sebesség is. Meg volt egy másik változata a nagy Dutra. Ez már sok lóerős volt, már nem emlékszem, mennyi. Ez kimondottan talajművelésre volt alkalmas. Sok ekefejet elbírt a szántásnál. Azon kívül volt DT-75 meg Sz-100-as lánctalpas traktorunk is. Ezek erős, sok lóerős gépek voltak, szántásra valók. Sok tárcsát vagy egyéb széles talajművelő eszközt vontathattak. Ezek a nagy gépek 2-3 műszakban dolgoztak. Ha sürgős volt. Majd megjelentek az MTZ-k. Szintén fülkések voltak, rendszámmal ellátva. Talán nem voltak olyan kényelmesek, de erősek, nem kényesek, jól bírták úgy a talajmunkát, mint az egyéb munkákat. Sok évig elmentek anélkül, hogy javítani kellett volna őket.

Ezzel párhuzamosan érkeztek a munkagépek is. A betakarító gépek úgyszintén. Az Állami Gazdaság megalakulásakor az aratás kézzel történt. Kb. 1952-53-ban megjelentek a géppel, Zetorral vontatott arató, kévekötő gépek. Hát elég sok probléma volt a kötőszerkezettel. Rosszul kötött, hiányosan. Emlékszem, a gépek után embereket kellett beállítanom. Vitték velük a madzagot és ahol nem kötött, vagy rosszul kötött a gép, azt bekötötték. Még így is könnyebb volt, mint kézi kaszával. Persze azért ment a kézi aratás is. Az egyenes terület a gépeké, az oldalas, ferde a kézierőé volt. Az aratóknak kihordták az

ebédet a konyháról lovaskocsival. Emlékszem, az ebédes tányérok alumíniumból voltak. Lehetett íratni olcsó arató pálinkát. Összeírtam, kinek mennyi kell és megkapták. Olcsó volt, de annál büdösebb. Nem is tudom, a szaga pöcegödörre, vagy lóistálló szagra emlékeztetett inkább. De itta az a szegény nép. Némelyik sokat is ivott. Ebből néha problémák is adódtak. Hát nekem, mint vezetőnek ez sokszor gondot okozott. Ez csak egy éven át volt. Rájött a Pártunk és Kormányunk (mert ez volt a jelszó), hogy ez a pálinka dolog rossz döntés volt.
Később a növénytermesztésben is szinte minden növényfajtához, ápoláshoz, betakarításhoz lett gépünk.
Magtárak épültek. Korszerű gépműhelyek. Istállók, gabonaszárító. A gazdaság télen a dolgozók egy részének tanfolyamot indított a gépek kezeléséhez. Állattenyésztésben ugyanígy. Iskolát, óvodát épített. Egy nagyon szép konyhát, nagy étteremmel, színpaddal. Ezek persze nem egy év alatt épültek, hanem több év folyamán. A Gazdaság nemcsak Alsópélt építette ki, hanem a hozzá tartozó üzemegységeket is: Szabatont, Csillagmajort, Alsó-Rácegrest. A régi kastélyból lett irodák környékén parkosítottak. Szilárd burkolatú utat építettek mindenhová. Fent a szarvasmarha telep felé kövesút vezetett. A kövesútról leágazóan is szilárd út vezetett az istállókhoz: volt tehenészet, növendék marha és borjú istálló. Korszerű tejcsarnok épült. A napi trágyát kihordták a településen kívüli trágya telepre. Az istállók körül virágágyások voltak.
Nagy sertéstelep is volt. Alsópélen inkább hizlalással foglalkoztak. A szabatoni üzemegységben volt a koca állomány. Ott volt fiaztatás, elletés. Majd bizonyos súly elérésekor a malacok át lettek szállítva Alsópélre. Ott súly szerint lettek falkásítva és hízlalásra fogták őket. Sok száz disznót adott le a gazdaság évente. Sok embernek adott munkát, megélhetést. Az elletést, malacnevelést a telepvezető Szabó István (Pisti) csinálta. A péli sertéstelep vezető a miszlai Völgyi József (Jóska) volt.

Megjegyzésem: Most 2008-ban úgy néz ki, mintha a háború vonult volna végig Alsópélen! Iszonyú látvány. Láttára minden jóérzésű ember szíve összeszorul. Düledező épületek. A gaz és a bokrok átvették az uralmat.

Felerősödött az Állami Gazdaság. Felfejlődött. Jó gépek, hozzáértő szakemberek. Kiváló volt mezőgazdasági téren is. Sok vetőmagot is termeltek. Járt itt Amerikából egy szakemberekből álló delegáció, akik körülnéztek a gazdaság minden ágazatában. Kíváncsiak voltak

mindenre. Kíváncsiak voltak arra is, hogyan élnek a gazdaság dolgozói. Bementek egy-két lakásba körülnézni. Persze tudták a vezetők, kihez kell behívni őket. Mosolyogva jöttek ki.

Alsópél ma ilyen

Hát mosolyoghattak is, mert ahova bementek, csinos, mosolygós háziasszony fogadta őket. Magyaros étellel. Fánk, rétes, palacsinta és egyéb sütemények. Finom bor, sör, kávé. És a szíves kínálat sem maradt el.

Amikor befejezték a látogatást, beszédében a delegáció vezetője kitért mindenre. Úgy kezdte, hogy:

– Hát ezt nem gondoltuk volna! Kiemelte a határban lévő szántóföldi növényeket. Jól fejlődtek, tiszták. Viccesen megjegyezte: Hát, ha nem szedjük össze magunkat, elkerültök bennünket! Ez a megjegyzés, még ha egy kicsit viccesen is hangzott el, jól esett a vezetőknek, de még a gazdaság dolgozóinak is. Megemlítette, amerre jártak, szorgalmasan ment a munka és nem láttak rongyos ruhás embereket.

A gazdaság összterülete ekkor úgy 23.000 kataszteri hold volt. Ebből 16.000 volt a szántó. Kb. 1700 férfinak- nőnek adott munkát, megélhetést a gazdaság.

A fizetés? Hát meggazdagodni nem lehetett belőle, de azért jól meg lehetett élni. A gazdaság járművel biztosította a munkába való bejárást. Illetményföldet biztosított 900-1200 négyszögölig. Ez a gyerekek számától függött. A földet a gazdaság elvetette kukoricával és a kézzel

leszedett termést haza is szállították. Ha a dolgozónak valamilyen ügyben szüksége volt fuvarra, azt is kaphatott. Pl. saját földjét felszántani, elmunkálni, termést hazavinni. Vagy egyébre is. Ha a dolgozó szorgalmas volt, mellékesen tudott termelni a konzervgyárnak. Vagy ha disznókkal foglalkozott, tudott az ötből hatba lépni (gyarapodott). Tudott építkezni, vagy a meglévő lakását modernizálni, csinosítani. A gyermekes dolgozók karácsonyra ajándékcsomagot kaptak.

Hogy én ezt így leírom, és majd valamikor olvassák, azt gondolják, hogy ennek a történetnek a leírója, a Mező János a kommunista rendszerben pártember volt. Nem voltam pártember. De ha az lettem volna, azt is leírnám őszintén. Nem voltam az, de nem is erőltették soha, hogy az legyek.

Az Alsópéli Állami Gazdaságban dolgoztam 33,5 évig, mint brigádvezető. Összesen heten voltunk brigádvezetők, de ebből csak kettő volt párttag. De ez jó is volt így, mert ezeket mindig fölbiztattuk, hogy mit mondjanak, mit intézzenek el a pártgyűlésen.

17.ALSÓPÉL: ÜLTETVÉNYTELEPÍTÉS, GYÜMÖLCSSZEDÉS

1955. körül, az akkori kormány elrendelte az országban a szőlő és gyümölcs telepítést. A gyümölcsoltvány földbe kerülését sok tennivaló előzi meg: a megfelelő fekvésű terület kiválasztása, a tulajdon viszonyok rendezése, talajvizsgálat. A talajt tápanyaggal kell feltölteni. Rigol ekével 70 cm mélyen fel kell szántani.

A Basahalom és a Csontosi-dűlő között volt egy 127 kataszteri holdas tábla. Annak a felét 1957-ben a másik felét pedig 1958-ban betelepítették sárgabarackkal. Na, én akkor kerültem át a növénytermesztésből a gyümölcsösbe. Aztán rá egy évre a Kismalmon túl telepítettünk 51 kataszteri hold cseresznyét és meggyet. A gyümölcsoltványok telepítése folyamatosan történt a következő években is, minden ősszel: Következett a körte és az alma. Ezek telepítését két őszön végeztük el. Az őszibarack telepítése 3 évre tehető, mert az őszibarackos felére mi magunk termeltük meg az oltványt. A többi, még meglévő üres területre Cegléd-Csemőről hoztuk a csemetéket.

A gyümölcsfa telepítést egy időre befejeztük. A terület elérte az 500 kataszteri holdat. A gyümölcsfák száma pedig a 82 814 darabot. Ez a mennyiség a létszámhoz és az akkori gépesítéshez mérten adott munkát

bőven. Télen is, nyáron is. A telepítésekkel párhuzamosan elkezdtek épülni az országban a konzervgyárak is. Hozzánk a Paksi Konzervgyár volt legközelebb. Majd pár év múlva a Nagykőrösi Konzervgyárral vettük fel a kapcsolatot. A nagykőrösiek egy kicsit jobbak voltak, jobb partnerek. Ők el is jöttek az áruért.

Az első termés, ami megmutatta magát, az a sárgabaracké volt. Azután, ahogy járt-múlt az idő, egymás után fordultak termőre az ültetvények. Őszibarackból 9 fajta volt. Körtéből 6 fajta volt, almából 4 fajta volt, de Jonathánból volt a legtöbb.

A gyümölcsösnek a vezetője - főkertésze egy régi uraságí intéző, Specziár Ferenc volt. Egy nagytudású, fegyelmezett, fegyelmet megkövetelő ember.

Amikor befejeztük a telepítést, az egész gyümölcsös be lett kerítve. A gazdaság bent a központban épített egy nagy tárolót, oda szállítottuk be feldolgozásra a gyümölcsöt. Ketten voltunk brigádvezetők. Meilinger János és én, Mező János.

.

Gyümölcsszedő brigád Alsópélben

1974-ben volt az az év, amikor 17 vagon sárgabarackot csomagoltattam exportra. Amit se előtte, se utána meg se tudtunk közelíteni. Mert az export adta a bevétel javát.

Sok-sok éven át az alma és a körte is nagy termést hozott. A környékbelieken kívül jöttek szedni a magyar katonák, és az orosz katonák is Tamásiból. Meg sok éven át jöttek Nógrád megyéből, Ivádról az idénymunkások. Nagyon szorgalmas emberek voltak, könnyen szót lehetett velük érteni. Csak a kiejtésüket kellett külön megtanulni, megszokni. Például: Jáni bócsi lesz-e lóde? Lefordítva: Jani bácsi, lesz-e láda?

18. DIÁKTÁBOR ALSÓPÉLBEN

Idővel gyümölcsfa állomány elérte azt a fejlettségi fokát, hogy most már adta a termés maximumát. A vezetőség úgy döntött, hogy felépítik a diáktábort. A gazdaság úgyis foglalkozik kukorica vetőmag-termesztéssel és a diáktáborral biztosítják a kukorica címerezés és a gyümölcsszedés munkaerő szükségletét. Jöttek szedők a környékbeli falvakból is, de így biztosabbnak látszott, hogy megfelelő minőségben lekerüljön a gyümölcs a fáról.

1975-ben született meg a döntés és el is kezdték az építést. Sátortábor volt 160 diák részére. A teljes fogadóképesség 1977-re lett kész. Először a megyei középiskolákból jöttek a diákok. Később Borsod megyei középiskolások is jöttek. Nagyon szép tábor volt. Fel voltak szerelve minden szükséges dologgal. A sátrak mellett egy nagy épületben voltak a zuhanyzók, wc-k, orvosi rendelő, betegszobák, iroda, táborvezető szobája, mosógépek helyisége, stb.
Abból a 160 diáklányból a reggeli elosztásnál egy része ment kukoricát címerezni, vagy Rácegresre uborkát szedni. A munka sürgőssége szerint lettek elosztva. A többi jött a gyümölcsösbe.

A teljesítményüket úgy mértük, hogy este összeszámoltuk, melyik csapat hány ládával szedett. A csapatok versenyben voltak. Bent a táborban a Szalma Zsuzsa volt a versenyfelelős. Az első csapat egy hetet tölthetett a Balatonon. Ingyen szállás és koszt is járt hozzá. Ez a balatoni nyaralás jó jutalom volt. Azt hiszem, ha jól emlékszem, a 16 lánycsapatból úgy 8 csapat volt megjutalmazva. Ez a verseny ösztönözte munkára a lányokat.

A 160 fős turnusok 2 hetente váltották egymást. Napi 6 órát dolgoztak. Buszok hozták ki és egy órakor vitték be őket a táborba. Nagyon szép ebédlője volt a gazdaságnak, ahol ebédeltek. Utána pihenő. A pihenő után minden olyan jó és vidám program következett, amit a fiatalság el tud magának képzelni

Barackszedő lányok

Volt szavaló verseny, népdal verseny, saját költött nóták. Na, ebben aztán én is részt vettem, úgy, hogy engem is kiénekeltek. Valami humoros dalt írtak rólam, mondta a vezető és mutatta, melyik kislány énekelte az este. Oda mentem hozzá és rákérdeztem a nótájára. Nagyon elpirult. Megkértem, énekelje hát el nekem is. Mert hát ugye én ezeken a műsorokon nem szoktam részt venni. Hát elénekelte. Érdekes, humoros volt a szöveg. Még az is benne volt, amikor én a főúton a motorom defektjét szereltem. Ebben volt egy enyhe gúny, de jól jött ki. Megkérdezte, nem haragszom-e. Mondtam neki, hogy nem. Megdicsértem, hogy jó a szöveg és szép hangja van.

Ugyanaz a kislány másnap megkért, hogy mondjak neki egy népdalt, ha lehet, régit. Azon spekuláltam, hogy gyerekkoromban hallottam öreganyámtól egy nótát, aki kb. 1875. körül született. Ezek a régi öregek szerették nótába önteni szerelmüket, szomorúságukat. A nóta így szólt:

A bihari határszélen
Nem is olyan régen

Halva találtak egy kislányt
A temető szélen.
Hűtlen lett a szeretője
Mással ment az esküvőre
A szegénynek bánatában
Hasadt meg a szíve.

A második versszakot csak hiányosan tudom és így csak az első versszak van meg.

Na, aztán a kislány leírta a szöveget és megkért, hogy még egyszer énekeljem el. Gyorsan lekottázta és elénekelte azon a dallamon. Nagyon örült neki, hogy ez egy nagyon régi dal és este elénekli.

Mindig hívtak, a táborvezetők is, hogy nézzem meg az esti rendezvényüket a táborban. De hát mi itthon gazdálkodtunk és volt sok dolgom munka után. Anyadisznó, malacok, hízók, szőlő, stb. A feleségem mind nem győzte, be kellett segíteni. Így aztán csak elmesélés útján tudom, hogy mi zajlott a táborban.

Hát aztán voltak egyéb történések is, A környékbeli fiúk tudomást szereztek az alsópéli táborról. Megtudták, hogy lányok a tábor lakói. Jöttek is ám még 10-15 km. távolságból is. Motorral, biciklivel, autóval, kinek mije volt.

A tábort 180 cm. magas drótkerítés vette körül. A tetején a drót felett 2 soros tüskés dróttal. Azon kívül volt egy idős csősz is. A tábor területére idegennek bemenni tilos volt. Így aztán a kerítés mentén igen csak tarka volt a terület. A kerítésen belül a lányok. Kívül a fiúk. Ismerkedtek, beszélgettek. Aztán a fiúk megismerték az öreg csőszt. Azzal is szépen beszéltek. Következő nap a fiúk hozták az öreg csősznek az italt, de hozták a másik zsebben a kisfogót, amivel olyan szépen el lehet vagdalni a drótkerítést. Nem kellett arra nagy lyukat vágni, csak amekkorán egy fiú vagy egy lány átfér. A többi már meg volt beszélve. Vagy a fiú ment be, vagy a lány ment ki a nyíláson.

Hiába, a fiatalság már csak ilyen. Ez a divat már nagyon régi. Talán már Ádámnál és Évánál kezdődött. Ez a divat örök. Esetleg módosul. Aztán ment az ellenőrzés, hát az egyik sátorban is akadt egy fiú, meg a másikban is. A táboron kívüli park meg szépen tarkult…

Így mondták. A táborvezetőnek meg elég volt rendet teremteni. Szegény apám azt szokta mondani, hogy amelyik fiatalnak a fenekinél az ördög elfújta a trombitáját, azzal nem lehet bírni már. Talán igaz.

Na, ennyit a táborról. Én szívesen emlékszem vissza arra az időszakra. Nekem aztán mondhatja bárki, hogy így a mai fiatalok, úgy a mai fiatalok. Igaz, amit eddig leírtam róluk, az az 1975-80-as években volt. A tábor 1987 augusztusában megszűnt. Én már akkor nem voltam ott.....

19.MELLÉKLETEK

1.A Népújságban megjelent cikk Mező János emlékiratairól:

Száz oldal az emlékiratokból

GYÖKEREK A gyümölcs, a hús után tollat vett a kezébe

– Szakácsnő nincs, a feleségem meghalt, magam látom el magam – magyarázta Mező János, miközben hellyel kínált bennünket a konyhaasztalnál, ahol épp azelőtt fogyasztotta el ebédjét. A 84 éves János bácsi bár egymagában él, de rendezett körülmények között. Vonatkozik ez a gondozott kertre éppúgy, mint a gyerekeivel, unokáival, dédunokáival ápolt szeretetteljes viszonyra.

János bácsi tősgyökeres miszlai. Több mint három évtizedet dolgozott az alsópéli gazdaság gyümölcsösében. Szerette azt a munkát is, de aktív pályafutása végén a legszebb munkáséveit a szekszárdi húskombinátnál töltötte. Egy ideig dolgozott nyugdíj mellett is, három-négy éve pedig hozzákezdett emlékiratai megírásához. Elmesélte, hogy a verandán szeret alkotni, és körülbelül a századik oldalnál tart. Időben pedig 1976-nál, még az alsópéli éveknél. Azt mondja, ha hosszú egy téma, akkor megszakítja, napi, aktuális problémákról is ír. Most például a kilakoltatásokról, vagy arról, hogy nem veszik át az almát rendes áron. Pedig az ő idejében minden gyümölcsöt el lehetett adni. Az emlékiratokban a háborúról, a paraszti életről is szó esik. – Van benne humor is – mosolyodott el. – Például, hogy annak idején nem volt divat a bugyi.

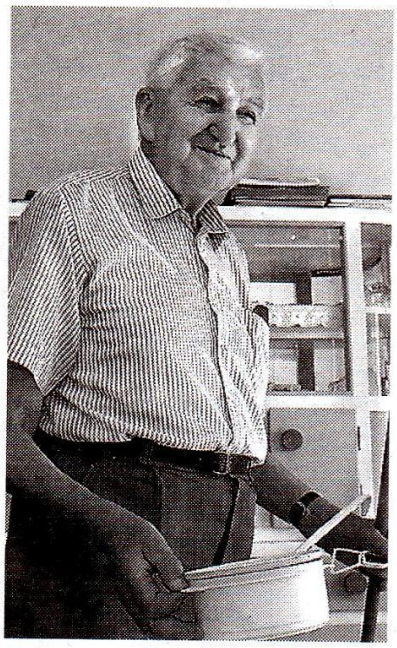

Mező János tősgyökeres miszlai

2. Népújság: „Keresik az aranykoronát”.

Keresik az arany–koronát

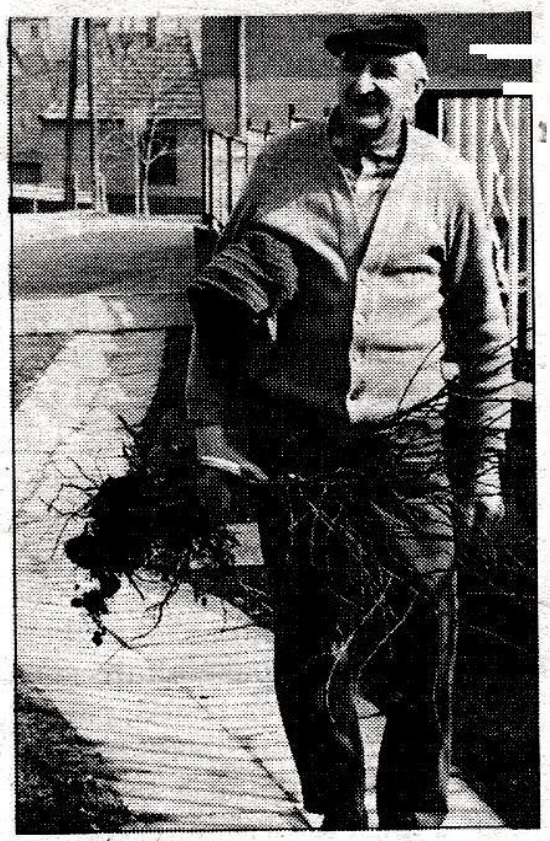

Mező János, aki fát ültet

Baksa János miszlai polgármesternek Vas István regölyi tsz-elnök volt a vendége a múlt héten. A látogatás oka nem volt más, mint hogy tisztázzák a részarány tulajdon sorsát. Magyarán: keresték az aranykoronát.

A tsz megbízott dolgozói egy évig jártak a földhivatalba, és Miszla községhatárban 4462,86 AK-t gyűjtöttek ki. Ez van magántulajdonban, illetve a regölyi tsz kezelésében. Ehhez hozzá kell tenni, hogy 1990-ben 3685,49 AK után fizetett a termelőszövetkezet földjáradékot, idén pedig már 3958,89 AK után és Vas Istvánék szerint még van 503,93 AK úgynevezett „halott karton” (nincs örökös vagy nem tudiák, ki az). Az is tény, hogy a gyönki tsz-nél van 14465 AK, ami 700 ha körüli terület. Ezzel szemben a földhivatali kimutatás azt mondja, 3796 AK van részarány tulajdonban. Kilencezer AK hiányzik a tremelőszövetkezet részarány tulajdonából.

Maradjunk azonban Miszlánál. A kárpótlási igény 5590 AK, a községhatárban van 8066,06 AK. Itt még figyelembe kell venni 3 tsz-tagot, illetve azt, ami a vagyonnevesítés után rájuk jut. Summa summárum: kiszorul a községhatárból 2200 AK. Nagy kérdés, hogyan osszák el a kiszorultakat, hiszen míg a miszlai községhatárban 12,92 AK az átlag – a gyepesítés, erdősítés és egyéb dolog (érdek) miatt veszett el az érték – , addig a regölyi határban 25,53 AK, a szakályiban 30,5 AK, a hőgyésziben 15,39 AK, míg a hidegkútiban 12,98 AK értékkel számolnak. Most úgy tűnik, miután kijelölik az összes közös és állami tulajdonú földet – 4462 AK-t ki kéne mérni, helyette viszont csak 3300-3400-at tudnak –, hogy a részarány tulajdonosok vesznek össze a kárpótoltakkal . . .